



De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibvs, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodière

Complectens Sanctos Mensivm Novembris Et Decembris

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10263

XI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77423](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77423)

& administratori Deo laus, confessio & gloria: Sanctæ autem ex oratione beatorum do, & anniuersaria cum eius commendatione memoria: & nobis qui scripsimus munificus & magnus noster Deus Iesus Christus, pro prompto & alacri animi studio dabit remunerationem, intercessionibus sanctissimæ eius matris Dei parentis diuinorum Angelorum, & omnium sanctorum: Quoniam ei gloria cum patre & spiritu sancto, nunc & in secula seculorum, Amen.

MARTYRIVM SANCTI ET GLORIOSI MAR-

*al. Menas

TYRIS * MENAE AEGYPTII, QUI MARTYRIVM

subyt in Cotyeo. Flabetur in Simeone Metaprafte,
quinto tomo Alosfy.

Noueb. II.
Cap. I.Sæua per-
secutio sub
Diocletia-
no & Maxi-
miano.Menas mi-
les egregi-
us.Cap. 2.
Cõtemp-
militia, pe-
nit solitudi-
nem.Nota rem
singularem.
Ela. 67.

Cap. 3.

S. Menas
duccur ad
Pyrhãdem.

IMPERANTIBVS Diocletiano & Maximiano, qui erant veri Regis hostes & inimici, ibat litera per vniversum orbem terræ, quæ iubebant colere impiam eorum religionem: & quæ mortem statuebant pœnam ijs, qui non parebant eorum edictis, & à solida fide in Christo non ex animo dimouebantur. Hinc quid non grauatocidabat ijs, qui diligebant Dominum? Angusti erant caeceres multitudini eorum, qui quotidie capiebantur. Væcua erant habitatoribus, quæ fuerant aliquandò plena domus: solitudines, propter multitudinem eorum, qui fugiebant, mutabantur in ciuitates. Amici veritatis, tanquàm qui peccata fecissent, dedebantur supplicijs, diripiebantur facultates, eueriebantur leges naturæ, patre quidem ad mortem prodete filium, filio autem patrem vicissim talibus prosequente officijs: & vbiquè dispersa erat nox profunda, cum fideles quidem omni ex parte expellerentur, impietatis verò defensores tota manu confirmarentur, sanguineque & nidore sacrificiorum ipse etiam aer inficeretur. Tunc quidem, tunc Menas hic admirabilis & virtute celebris resplendebat, patriam quidem habens Aegyptum, patrem autem & maiores non stabiles in pietate: sed circa id, quod est firmum, minus firmiter affectos. Eius verò studium erat militia sub tribuno militum, nomine Firmiliano. Ipse autem cum esset Præfectus numeri Rutiliacorum animi præsentia, magnitudine & pulchritudine, & omnibus alijs, quibus solet exprimi species corporis & generositatis, præstabat alijs.

In Cotyensium autem Metropoli simulatquè accessisset ad Tribunum, & audiisset impium & iniustum Imperatorum, abiecta zona militari, seipsum relegauit in desertaloca, volens potius vitam agere cum feris, quàm cum ijs, qui colunt simulacra. Vacabat autem ieiunijs & vigilijs, & diuinorum eloquiorum diligenti meditatione. Sensibus autem optimè purgatus, & anima illuminatus, & in arcanis veræ pietatis initiatus per reuelationem, existimans hoc esse illud tempus, quod iam olim meditabatur: cum diem obseruasset, in quo vniuersa ciuitas Cotyensium publicum celebrabat diem festum tanquàm natalè, & equestris certaminis exhibebatur spectaculum, cum totus populus ex alto adspiceret, collectus ex omni genere, Iudeorum & gentilium & similiter Christianorum: & omnes iam defixis oculis intuerentur certamen, relicta sua in montibus habitatione, descendit in ciuitatem: & cum venisset in medium theatrum, & præterisset omnes, qui erant in stadio, & locum ascendisset sublimem, vnde erat videndus ab omnibus, alta voce exclamauit: Inuentus sum ab ijs, qui me non quærunt: manifestus euasi ijs, qui me non interrogant: per hæc ostendens, quod non coactus, sed sua sponte accessit aditurus certamina.

Omnes ergo conuertit Menas ad suum spectaculum: theatrum autem despiciebatur, equorum respuebatur certamen: nihil erat cuiquã præstabilius, quàm illud videre, qui tantam ostenderat audaciam. Et qui eundem quidem zelum habebant in pietatem, mirabantur martyris loquendi libertatem, & propter voluptatè summam, exiliebant. Qui autem decertabant aduersus pietatem, ad eius cadem iudicem inclatabant. Postquam autem vox præconis indixit silentium, & sedauit populi tumultum, & sonum tiliarum, statim arreptus & ductus fuit Menas ad Pyrhã præsidem, qui

qui & tunc praesidebat in excelsu, & erat spectator certaminum. Is autem primum quidem eum placide alloquebatur, simulans mansuetudinem: voceque leni & benigna, quoniam & vnde esset, interrogavit. Postquam vero & patriam & genus & ipsam militiam & modum exilij protinus dixit martyr, & ante omnia dixit se esse servum Iesu Christi, statim iudex fictam mansuetudinem ad naturalem conuertit saevitiam: & examinatione reservata in diem sequentem, eum quidem vincitum tradit in custodiam. Ipse autem cum totum diem vacasset ei, quod peragebatur, tradit in custodiam. Ipse autem cum totum diem vacasset ei, quod peragebatur, tradit in custodiam. Ipse autem cum totum diem vacasset ei, quod peragebatur, tradit in custodiam.

Traditur in custodiam.

1. Iohan. 1. Rom. 10.

Cap. 4.

Tentatur in anibus promissis, Irridet ea.

Ceditur bonum nervis.

O linguam satanae.

Cap. 5.

Psal. 6.

Mira martyris virtus.

Ferreis vnguibz laceatur.

Egregia vox martyris.

Rom. 8.

ritate,

URTIUS

URTIUS
URTIUS
URTIUS
URTIUS
URTIUS

beatit
plimus
imilitu
arentis
patre

MAR
M

ano, qui
r vniue
a eom
a ijs, qui
hratum
trauea
rant ce
tur. Ve
o plera
um, qui
tis, tar
euerit
patrem
a, cum
ta man
cerent.
patr
pateat
car mil
numeri
us alijs

diuiflet
deferta
era. Ve
rationi
picias
im me
blicum
tur spe
Iudzo
turerit
& cum
locum
ite: In
nterco
us cer

iciciba
u vide
in pie
mam,
m inci
tumul
fidem,
qui

ritate, quæ est in Christo Iesu? afflictio, an angustia, an fames, an persecutio, an periculum, an gladius?

Cap. 6.

Immanis cruciatus.

Ardentes lampades ei admoventur.

Matt. 10.

Ibidem.

Cap. 7.

Index eius tolerantiam & sapientiam miratur.

Nouos ei adhibet cruciatos.

Cap. 8.

Martyr cõtenit quorundam peccatiffimas iustificationes.

Cùm autem martyr, qui tandiù fuerat suspensus, recordatio eius, qui fuerat in cruce sublatus, laboribus defessum & viribus defectum corpus confirmaret, Præfides maiore percitus insania, iubet excoriatas eius carnes textis ex pilis confectis validè arteri & confricari. Quod cùm fieret, Pelliceas, aiebat martyr, tunicas hodiè enim salutaris autem indumento induor. Deindè ardentes ignis lampades iussit iudex inferri. Sed eè quoquè cum eterno igne collatæ, videbantur vim vrendi habere, ut becillam. Videbatur enim martyr virtute Christi, quæ intentabantur, omnia despicere. Quamobrèni audacter etiam dicebat ijs, qui ipsum puniebant: Habeo periculum à Domino meo & Rege, non timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: illum autem potius timere, qui potest corpus & animam perdere in gehenna. Cùm verò vidisset Iudex maximam & planè inuictam martyris tolerantiam, & alio quò animo versaret opportunissimas eius responsoes, tormentis missis, accessit ad verba: &, Dic mihi, inquit, ò vir admirande, vnde enàm est à te inuenta hæc præclara dicendi facultas, cùm sis miles, & vixdùm heri & nudius tertius versatus sis in literis: vacâris autem potius bellis & certaminibus militaribus plurimum. Cùm autem dixisset martyr, Christi hæc esse verba, qui dixit: Quando ducti fueritis ad Reges & præfides propter me, nè cogitetis quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Respondit verò Præfides: Vester ergò præsciuit Christus fore, vt talia pro ipso pateremini? Martyr autem: Vt qui sit, inquit, verus Deus, est consequens, vt sciat etiã quæ sunt futura. Ipse enim est vniuersi causa & constitutio, & qui sciebat omnia, antequàm producerentur.

Cùm autem non haberet Iudex, quidnã adhæc conuenienter responderet: Mentes, inquit, superuacaneis his probabilibus tuis orationibus, volo te vnum eligere duobus: nempe vt aut nobiscum simul verferis, rectè id quidem faciens: aut totum Christum confitearis. Postquàm autem cum magna libertate dixit martyr: Cùm Christo meo fui & sum & ero, dixit præfides se in eum adhuc futurum lenem & patientem: & iubet ei dari aliquod tempus ad considerandum. Eius enim admirandam tolerantiam simul & intelligentiam, conabatur eum ad suam traducere sententiam, nè tanti viri iacturam gentes facerent. Cùm autem post hæc martyr vsus esset in eum verbis audacioribus, Deum quidem apertè Christum confitens: deos verò, quos ille colebat, dæmones profanos appellans, ira rursus præfides accensus vehementius, iubet murices ferreos spargi in terra, & vinculum pedibus & manibus supra eos trahi per summam crudelitatem. Ille autem tanquàm si per pratum aliquod & molles flores traheretur, illius deos & dæmones libere incessabat maledictis. Propter quæ Iudex rursus iussit sanctum verberari in collo & genis: Nè, inquit, sic deos despiciens, eos quoquè impudenter affeceris contumeliosis. Cùm multas autem horas verberaretur martyr, adstans quidam ex cohorte Heliodorus, & veluti volens suggerere ea, quæ conferebant ad proposita: Domine præfides, inquit, tuam claritatem existimo non latere, quòd horum qui dicuntur Christianorum amentia scit contemnere tormenta vel statua fortius, & mortem reputat tanquàm dulcem aliquam potionem. Mittens ergò de his in cassum laborare, citò velis in eum vltimam proferre sententiam.

Cùm ergò defessus esset præfides, & meditaretur vltimam sententiam in eum pronunciare, accedentes quidam ex ijs, qui olim martyri familiares fuerant & amici, ipsum demulcebant, complectebantur, rogabant & supplicabant, & se existimantes suadere vtilia: Nè despexeris, dicebant, ò Mena, familiarium tuorum amicitiam, & decus militiæ, & vsu voluptatum, & vitam, quæ est omnibus natura desiderabilis: & nè ignominiam quidem gloriæ, mortem autem vitæ anteposueris. Martyr verò tanquàm virus aspidis fugiens eorum suasioes: Cessate, inquit, Dei hostes: & vos ipsos potius vtiliter corrigite, & à tanta desistite insania. Nam hæc quoquè momentanea & vobis chara vita mox præteribit: manet autem vos æternus & qui nunquam definit cruciatus, quem cum vestro præfide & eius Imperatoribus iuste adimplere scemini. Cùm autem vidisset Iudex martyrem tam fortiter depugnare aduersus omnia, quæ ab ipso fiebant & dicebantur, non ampliùs ad alias interrogationes, sed ad ipsam ferendam se parat sententiam: & cùm breuiter cum ijs, qui erant eiusdem

sententia in impietate, consultasset, capitis vltimam tulit in eum sententiam, & li-
ctorem quidem adesse iubet cum nudo ense: significauit verò locum extra ciui-
tatem.

Cum autem peruentum esset ad locum, & martyri priore stadio secundum vi-
sum esset alacrius, postquam notos parum conuenisset, & verba sua precibus obsi-
gnasset, apprensus plenus latitia, vt qui repositam sibi beatitudinem visione appra-
henderet, vt etiam gratias agens abiret ad latitiam mox eum excepturam: Ago ti-
bi gratias, dicebat, Domine Deus, quòd me dignatus sis conspici socium preciosa
tua mortis, & non dederis deuorandū bestijs agrestibus: sed effecisti perperuò pu-
ram in te seruare fidem. Hæc cum dixisset, & genu flexisset, ad plagam ei gladio in-
ferendam perrexit. Post plagam autem sacrum corpus ignis accepit: & sic quidem
fuit dissolutum id sancti, in quod cadebat interitus: anima autem ad beatam herē-
ditatem deducta est ab Angelis. Hinc viri pij magnam adhibent diligentiam, vt mar-
tyris reliquias ex igne tollerentur, & in insignibus locis reponeretur. Quas quidem
cum collegissent, & mundis sindonibus imposuissent, vnguentisque & suffitibus
inunxissent, & iusta omnia eis sancti fecissent, eas paulo post in suam patriam reru-
lerunt, quomodo ante consummationem iusserat martyr Christi. Oportebat enim
eum quæ & genuerat & aluerat, eum quoquæ accipere consummatum martyrio:
& non illam quidem tenere locum matris, aliam autem præter eam frui gratia re-
liquiarum. Hoc enim consultò factum est à Christi prouidentia: Quem decet
omnis gloria, honor, potentia, maiestas & magnificentia, nunc & in secula seculo-
rum, Amen.

Cap. 9.

Felicissime pro Christo occumbit.

Vide studiū antiquorū erga reliquias sanctorum.

TIMOTHEI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI

NARRATIO DE MAXIMIS MIRACVLIS SAN-

cti & gloriosi martyris Menæ.



Cecidit, vt post mortem impij & Deo inuisi Diocletiani Impera-
toris, Dei voluntate imperaret Constantinus, pius & Christi amās
Imperator. Cordis enim eius oculos tetigit lux intelligens, & ei
illuxit gratia Dei, quæ superat omnem hominis intelligentiam,
potentique & inexpugnabili sua dextera deduxit eum ad v. am
salutis. Nam vbi est gratus animus & cor mundum, illuc etiam ac-
cedit sanctus spiritus. Erat autem vir, qui valde timebat Deum, &
omnia eius mandata exequabatur diligentissimè, omnem hominem deducens ad
portum salutis. Meminerat enim eius, qui dixit: Non adorabis deum alienum, sed
adorabis Deum viuū: & reddes altissimo vora tua. Iussit autem edicta quoquæ scri-
bi per vniuersum orbem terræ, vt Christus, qui blasphemijs & maledictis incessaba-
tur ab impijs & iniquis gentibus, prædicaretur in omnibus finibus, & crederent
omnes in patrem & filium & spiritum sanctum. Iussit ecclesias quoquæ edificari, in
nomine omnium sanctorum & gloriosorum martyrum, qui propter verū Deum
nostrum fuere martyres, & confessi sunt pulchram confessionem. Similiter autem
iussit etiam mundum & incruentum Christo Deo nostro quotidie offerri sacrifici-
um ad conuersionem & penitentiam omnium fidelium.

Miraculū 7.

Encomium Constantini Magni.

Exod. 20. Dent. 5. Psal. 1.

Constantinus iubet ecclesias extrui in honore martyrum.

Tunc surrexerunt quidam ex fidelibus ciuitatis Alexandriæ, & quæsiērunt reli-
quias sancti & gloriosi martyris Menæ, vt in eius nomine sanctum templum extru-
erent. Vniuersa autem illa prouincia congregata fuit in loco, vbi erat templū edi-
ficandum, vt id citò perficerent. Eo autem perfecto Dei gratia & sancti intercessio-
ne, erat homo quidam ex regione Isaurorum valde diues. Ingressus est autem Ale-
xandriam causa negotiationis: & audiuit omnia miracula & curationes, quas fe-
cit sanctus Menas, & dixit apud se: Volo ego quoquæ ire, vt orem in templo sancti
martyris Menæ, & adorem preciosas & sanctas eius reliquias, & dem illic paruum
benedictionem: vt Deus nobis ferat opem, & nos seruet sancti intercessionibus.
Surgens itaque accepit secum crumenam, & transijt ad lacum maritimæ. Et cum in-
uenisset nauigium, peruenit ad locum, qui dicitur Loxoneta: & egressus è nauigio,
sibi quæsiit mansionem, erat enim vesp̄ra. Deindè cum in loco inuenisset taber-
nam, dixit domino tabernæ: Amice, fac mecum misericordiam, & accipe me in tu-
am tabernam, quoniam aduesperascit, & timeo solus viā ingredi: neque enim hīc
habeo

Y

UR IUS

OPER
NOBIS
RVIII
5

habeo vllum alium. Dixit autem ei tabernarius: Ingredere frater, & mane hie donec illuxerit. Ingressus autem hospes, sedit in taberna. Dominus vero taberne parauit vestes stragulas, vt ambo dormirent.

Crudele facinus.

Cum viri autem crumenam vidisset tabernarius, subiit cor eius, qui semper vna nostrae curis vacua inuidet diabolus, & fecit eum vigilare, donec somnus inualisset hospitem. Cum is autem dormisset, surgens tabernarius, accepit gladium, & occidit hominem. Deinde accepit iram vt erat, crumenam, & dixit apud se: Quid faciam hoc corpore, ne quis sciat eadem quam feci, & me deferat ad magistratum? Sed furgam, & hoc probe curabo. Immittam enim in sportam, & iaciam in lacum. Quod cum fecisset, suspendit eam sub tecto, vt cum data ei esset potestas eundi ad lacum, cum illic idceret. Cum haec autem fecisset, ortus erat Sol, & timuit interdum eum in lacum iacere. Accepit vero eius quoque caput, vt id quoque frangeret, & immitteret in sportam. Ecce autem sanctus martyr Christi Menas, venit equis cum magna multitudine, praeseferens speciem spatharii, accedens ad tabernam. Videns vero sanctum venientem tabernarius, timuit, quoniam saluum adhuc erat caput hominis: & festinans, accepit caput, & id suspendit in medio tabernae, nesciens quid ageret pro meta. Cum venisset autem sanctus Menas, aperuit ostium tabernae, & apprehendit hominem, qui dicebatur tabernarius, & dixit ei: Dic mihi verum. Vbi est homo hospes, qui hie mansit? Dicit sancto tabernarius: Non mansit hie homo hospes. Dicit ei sanctus: Si non mansit hie homo, sede hie quietus, & ego eum inueniam.

Vide stupendum sancti Menae miraculum.

Cum ergo statim sportam accepisset sanctus Menas, inuenit caput hominis saluum cum reliquis membris, & dicit ei: Non dixi tibi me, propter quem huc veni, hominem ex me esse inuenturum? Tunc videns tabernarius sanctum, & cohortem quae erat cum eo, valde timuit. Existimabat enim Imperatorem omnino cognouisse eundem, & misisse ad eum. Quamobrem metu perculsus, rogabat sanctum, qui videbatur spatharius, dicens: Misere mei, domine mi, quonia peccavi valde, & cognosco peccatum meum esse valde magnum. Vnde etiam Imperator te misit ad me miserum: & considerans Dei gratiam esse tecum, confiteor me peccasse coram Deo & coram te. Quando vidi, domine mi, crumenam valde magnam, implem esse cor meum infelicis furore aduersus eum, & sui eum, donec esset sopitus. Deinde autem surrexi, & occidi eum, vt eius possiderem pecunias. Ecce autem, domine mi, nondum accessi ad eius crumenam, neque ex ea accepi aliquid: sed eam do saluam tu potestati, & praeterea alios tibi dono centum nummos: me solummodo libera ab hac caede. Respondit ei sanctus Menas, & dixit: Ducere, o homo, poenitentia tua delicta, & ego tibi condonabo. Ille autem dixit: Domine spatharie, facio vt iubes: & qua hora liberatus fuero ab hoc periculo, ibo ad sanctum Menam, & poenitentia motus, accipiam habitum. Videns autem sanctus eius poenitentiam, dixit ei: Affer huc caput me sportam, in qua iacent membra hominis, vt perfecte euadat manifesta Dei gloria in sanctis suis. Tabernarius autem protulit sportam, & eam posuit coram sancto, & ea hora in loco suo posuit omnia membra hominis. Tunc flexis genibus sanctus Menas diu orauit clementem Deum, vt suscitaret eum, qui fuerat occisus: non propter hominem solum, qui occiderat, sed etiam propter eos, qui tunc erant, haereticos & gentiles, qui erant increduli in sanctum Dei martyrem.

S. Menas in specie spatharii venit excitatus crudeliter occisum suum.

Post longum autem tempus dixit sanctus Menas ei, qui fuerat occisus: Tibi dico: In nomine Domini nostri Iesu Christi, qui me firmavit in petra confessionis tuae, surge sanus, & egredere ex hoc loco valens & saluus, & coniuncta habens omnia membra tua sicut prius, vt per te discant haeretici & impia gētes gloria Dei nostri. Scias autē ipse quoque, quod ego sum Christi seruus Menas. Protinus autē in illa hora surrexit homo saluus & sanus & perfectus, sicut erat prius. Tūc homo stupefactus, humi flexis genibus, adorauit sanctum martyrem Christi Menam, & eā quae cum eo erat multitudinem, dicens: Ago gratias Deo & Domino omnium, qui fecit mecum misericordiam per tuum aduentum sancte Dei. Nam cum essem somno grauius, veniens dominus cum magnis copijs me excitauit. Et cum ei benedixisset sanctus martyr Christi Menas, & similiter etiā occisori, statim ab eis euauit. Tūc cum magno gaudio tabernarius accepit centum illis numis, & hospes eius crumena ablatus, & deditur ei, quae sancto promiserat. Et statim confessus est tabernarius coram vniuerso populo eadē, quam fecerat, hospitem, & quomodo admodum Sanctus eum suscitauit suis precibus. Cum omnes autē Deum glorificassent.

Sanctus Menas excitat mortuum.

Templum Menae martyris antiquissimum.

Templum Menae martyris antiquissimum.

Templum Menae martyris antiquissimum.

ficasset, admiratus est hospes, audiens quod interfectus, immo verò membratim conciliis, per preces sancti repetè surrexisset. Eum verò rogauit tabernarius, vt eius acciperet habitū. Tonus aut tabernarius, illic mansit septem annos, & sic in poenitentia obiit & confessione. Hospes autem reuersus est lætus & exultans in domum suam, & toti Alexandriae narrans gloriam Dei, & miracula sancti & gloriosi martyris Menæ. Ab eo aut die creditur magna multitudo gentiliū & hæreticorum, admirantes, stupentes, quod Deus per sancti intercessionem curet omnem animam.

Aliud miraculum, ô dilecti, volo vobis narrare, quod factum est à sancto & beato martyre Menæ. Alexandriae erat quidam vir diues, nomine Eutropius. Qui dixit apud se: Deus impleuit me donis suis. Ecce vado ad artificem, & faciam duos discos argenteos, & ex eis dabo vnum templo sancti Menæ, & habebō alterum in meum vnum: & in decessu eum quoquē dabo sancto pro remissione meorū peccatorum. Accersit autem artificem in domum suam, & dixit ei: A desdum magister, accipe hæc vasa argentea, & ijs fractis, fac mihi duos discos, nihil addens, nec alium faciens alio superiore: & in vno quidem scribe nomen sancti Menæ, in altero verò nomen meū, & diligentia vtere ad hæc opera. Fecit autem discos aurifex, & eos inscripsit, euasit verò sancti discus, preciosior & honorificentior. Eutropius autem inuidit disco sancti, & dixit apud se: Ego vado ad sanctum: ei autem dabo discū, in quo scriptum est nomen meum, & tenebo discum sancti ad vsum meū, & in vltimo die vite meæ eum quoquē reddam. Tunc abiens ad litus, constituit nauē ire vsque ad templum, dicens apud se: Porto sancti discum ad meum ministerium. Cū esset autem tēpus prandij, dum ipse nauigaret, parauit seruus eius mensam, vt ipse pranderet. Accipit verò seruus discum sancti, & domino suo cibū in eo apposuit. Postquam autem impletum fuit prandium, abiit seruus eius ad lauandum discum in lacu. Ecce autem extitit magna caligo, & cecidit discus in aquam. Timens verò seruus, ne eius dominus id sciret, & eum tormentis perderet, exutus se proiecit post discum. Quando autem sciuit dominus quod factum fuerat, magno dolore est affectus, & scidit vestimenta sua, ciulans & dicens: Hei mihi misero, valde peccaui. Inuidens enim disco sancti, cum eo seruum quoquē meū perdi. Quid faciā nescio. non enim habeo hominē, qui mihi seruiat. Hei mihi, fuit hæc res mihi magno probro & dedecori. Si enim sciuerint, quod discum sancti retinuerim, quanto me probro afficiet? Vtinam priusquam hoc significarē, pro vno disco dedissem templo tres discos, duos argenteos, & vnum aureum: & ad me non peruensset hoc malū opus & dedecus hominū. Sarius enim fuisset eos dedisse, quam seruus meus morte acerba mihi perisisset. Quod si dignus censear, qui vel eius corpus videam, vt sepeliā, dabo duos discos templo sancti martyris Menæ: & eius serui, quē perdi, dabo precium, quoniam sum transgressus, retinens sancti discum in vsum meum.

Eo autem hæc sic edefente & dicente, nauis venit ad portū. Eutropius autē adspiciebat in litore, apud se sperans & dicens: Fluctus corpus eius omnino traxerunt ad litus: inuentū verò id sepeliā. Dixerunt autē ei nauæ nauigij: Quam est hoc à ratione alienū, quod cū duobus diebus nauigauerimus, tu modo queris eius corpus. Dixit Eutropius: (erat enim valde fidelis) Spero in Deū & in sancti Menæ intercessionem, qui eum, qui erat membratim conciliis & mortuus, excitauit saluū & integrum, quod eius corpus videbo ante mortē meam, vt id sepeliā propter probum hominum. Hæc cū ipse dixisset, ecce puer veniebat cum disco sequens nauem. Eutropius autē cū vidisset puerum procul stantē, secum quoquē discum habentē, & nauem circumuentem propter dominū suum, nauē viso puero, prorā nauis ad mouerunt litori. Cū hoc autē vidisset seruus, apprehendit funē nauis, & in eam est ingressus. Quando verò vidit ipsum dominus eius, amplexus est eum lætus, & dicens: Ecce bonus meus seruus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Lachrymantes autē omnes propter id, quod factū fuerat, eum sunt consolati. Ille autem dixit: Lætabor & exultabo, quod Deus meū hodiē est misertus per intercessionem sancti martyris & defensoris mei Menæ. Cui non narrabo, ô sancte Dei, admirabilia & hæc signa, quæ in me ostendisti? Vnum autem me cruciat & vnum horreo, quod si omnia mea tibi obtulerō, non sufficiunt: quoniam peccaui, & non memini eius, qui dixit: Non concupisces res proximi tui, & maxime sancti. Nunc autem, fili, dic mihi, quid tibi accidit in lacu, & quomodō fuisti ex eo liberatus? Dixit puer: Domine mi, quādo accessi vt lauarem discum in lacu, orta est magna caligo, & cecidit à me discus

Nota vim & efficaciam intercessionis sanctorum.

Miracul. II.

Eutropius centatur à satana.

Diuina vltio fraudē eius persequitur.

Sanctorum intercessio.

Sancti martyres defensores nostri.

Exod. 20.

URTIUS

OPER
LIBER
RVIII
5

in lacum, & dixi apud me: Quid faciā, aut quomodo me excusabo domino meo? Timore itaque affectus, me ieci in lacum. Quando autem ingressus sum aquam, vidi virum valde lucidum, & alios duos stantes cum ipso, & dixit eis: Tenete eum, & ab illa hora nunquam separari sunt a me, donec huc veni. Statim autem cognovit Eutropius celerem fuisse adiutorem magnum Christi martyrem Menam, & Deum laudavit, qui dedit talem potestatem sanctis suis. Deinde ambo simul euntes, venerunt in templum sancti Menae, & dedit illie duos discos, & servum illum, ut serviret illie sancto loco, & sic reversus est in domum suam, laudans & benedicens Dominum Deum, & omnes sanctos eius, qui per ipsos dat salutem populo.

Nota quid
Sancti pre-
sentent homi-
nibus.

Per sanctos
dat Deus
salutem.

Mirac. III.

Erat mulier quaedam sterilis in regione Phecozeletarum. Ea erat valde dives in auro & argento: a parentibus autem & marito eius vocabatur Sophia. Erat autem eius quoque maritus valde pius & virtutis studiosus. Cum vero audisset mulier illa sterili, de beato & glorioso Christi martyre Mena, & eius miraculis, dixit apud seipsum ego quoque humilis & abiecta in templum sancti, & cum illic adoraverim, deest peccata mea: quoniam non est mihi filius, ut sit haeres mearum facultatum. Scriptum est enim: Transibit mundus, & cupiditas eius. Tollam ergo aurum meum & omnia mea, & veniens in templum sancti Menae, ea illic dabo pro remissione meorum peccatorum, & omnino in futuro vitam aeternam possidebo. Surrexit autem mulier, & accepit omnia quae habebat, & clamavit sola in templum venerandum sancti Menae, nec fuit ullus e domo eius, qui animadverteret, ne id renunciarer marito suo, & is eam retineret. Cum autem ingressa esset sola in solitudinem, & perambularet ad unum milliare a templo sanctae & gloriose primae martyris Teclae, ea ambulante, ecce quidam miles ex iis, qui viam custodiebat propter latrones, venit equo accurrens: & cum vidisset mulierem, ingressus est diabolum in cor eius, (erat autem hora sexta diei) & quando adspexit eam ambulantem solam, voluit ei id facere, quod cum incitabat oestrum libidinis.

1. Ioan. 2.

Tecla pri-
ma marty.

Erod. 10.

Cum itaque tenuisset mulierem, dixit ei: Quod vadis, o mulier? Putabat autem mulier eum voluisse rapere divitias, quas ipsa secum ferebat ad ministerium martyris, & dicit ei: Ecce ego vado ad templum S. Menae. Ille ei dicit: Ecce locus est desertus, & nemo est qui nos adspiciat: age dormiamus simul. Si autem mihi non obediens, ego occidam hoc meo gladio: accipiam autem tuas pecunias. Illa vero respondit cum lacrymis: Ne, o domine mi, turpe hanc rem feceris in me, quae sum humilis & abiecta. Egressa enim sum e domo mea, ut vadam in templum Dei, & desicet peccata mea: neque ullum alium cognovi unquam, nisi meum maritum. Time eum qui dixit: Non concupisces res proximi tui: & memero eius, qui dixit: Alienae parti ne appropinquaveris. Cōdona mihi misere, & ne cogas me hoc facere. adiuro te per Deum & sanctum eius Menam, quod me & magno dedecore afficis, & hoc peccatum tibi non condonabitur, neque in hac vita, neque in futuro seculo. Miserere mearum lacrymarum, & parce meis gemitibus. Quod si me dimittas, praebeo tibi duo numismata. Illa autem nolens, eam valde tenebat: & gemens dicebat mulier: Undique mihi sunt angustiae. Deinde etiam flexis gemitibus, cum lacrymis clamabat & gemitibus: Ecce Domine, tu scis occulta hominum, & cognoscis non esse meam voluntatem, neque hanc iniquitatem. Clamansque magna voce, dixit: Sancte Dei Menae, fer mihi opem.

Eccē quomodo mulier sanctum invocavit, & ille statim adest, & fert opem.

Cum autem miserabilis ille eam iecisset humi, ut ei afferret vitium, alligavit equum sui habenas pedi suo. Tunc sanctus Christi martyr Menas, qui eos liberat, qui ipsum invocant in afflictione, ea ipsa hora accedit eques, & mulierem rapuit e manu militis, & eam portavit ad equum suum. Equi autem frenum tenens sanctus, magna vi eum trahebat. erat autem alligatus pes militis: & currens equus, dominum suum trahebat super terram, donec venisset in templum sancti martyris Christi Menae. Eum vero videns uniuersus populus, fuit obstupefactus. Interdum enim magna multitudo populi congregatur in templo sancti Menae. Ille autem miles quando vidit gloriam sancti, accepit equum suum, & donavit templo sancti martyris Menae: & ab illo die non peccavit miles usque ad horam mortis suae: sed versabatur in precibus & supplicationibus, & cum multis lacrymis rogabat sanctum, ut ei condonaret hoc peccatum.

Mirac. IIII.

Erat Alexandria Hebraeus quidam negotiator, habitans prope quandam Christianum. Intercedebat autem magna amicitia inter Hebraeum & Christianum. Quodam vero die vadens Hebraeus ad negotiandum, reliquit in domo Christiani curam

menam bullatam. Quando autem reuersus est Hebræus à negociatione, misit dona ad Christianum, propter eam quod aurum custodisset. Quando autem dona ab eo accepit Christianus, eum illudens in corde suo, dixit: Reuerà & dona accipia, & si tuas quasiers pecunias, nihil habebis. Porro autem sic quoque vxori suæ est locutus: O vxor, si videatur, negemus huic Hebræo aurum suum: & si pergat reposcere, iuremus ei: & sic recedet. Nam quod propter eum fit iusurandum, nos non ledit, quoniam Hebræo iuramus, & non Christiano. Illa autem dixit: Domine, fac vt tibi videatur. Sequenti verò die surrexit Hebræus, & venit ad Christianum. Christianus autem diaboli suggestionem negauit, dicens: Nihil vnquam nobis dedisti. Inter se autem diu litigarunt, adeo vt illuc tota congregaretur ciuitas. Postremò autem Hebræo venit in mentem, vt diceret Christiano: Frater, audiui à multis de sancto & glorioso martyre Mena, quòd magna eius sit gloria, & ignominia afficiat eos, qui iniuste iurant. Surge ergò, eamus illuc, & iura, quòd apud te nihil reliqui, & vade in pace. Dixit Christianus Hebræo: Sed non ingreditur Hebræus in templum Christianorum. Dixit Hebræus: Si non possum templum ingredi, stabo foris in porticu. Christianus autem despexit iusurandum, dicens: Sanctus Menas est nostrum miserturus, quoniam Hebræo iuramus, & non Christiano.

Quodam ergò die ierunt ambo in templum sancti Menæ ad dandum iusurandum. Dixit autem Hebræus Christiano, antequam ipse iuraret: Amice, time Deum, & miserere animæ tuæ. Accipe quas vis pecunias, & redde mihi reliquas: solum nē iures. Christianus autem ne sic quidem voluit eum audire. Tunc Hebræus humi inclinatis genibus, dixit cum lachrymis: Deus qui me dignum censuisti, vt venirem & ingrederer in templum sancti & gloriosi tui martyris Menæ, sis tu arber inter me & hunc Christianum: & magna voce clamans, dixit: Sancte Mena, etiamsi sim indignus, qui te nomen, attamen tu quoque hodiè signa ostende, vt semper: vt ego quoque humilis & abiectus te glorificem. Ingressus autem Christianus in tēplum, & nullum omninò habens Dei metum in corde suo, iurauit. Spectabat autem Hebræus, & expectabat fore, vt omninò in eum fieret aliquod signum. Sed in eum vsus est sanctus lenitate & patientia. Quando verò peractum fuit iuramentum, ambo sunt reuersi domum. Cum autem ambo egressi essent è loco illo ad tria milliaria, conturbauit Christiani equus dominum suum, & eum iecit in terram: & cecidit annulus sigilli scrinij è sinu suo. Quasiuit autem, & id non inuenit. Gaudebat autem Christianus se cecidisse ex equo, arbitratus hanc esse iusurandi remunerationem. Deinde surgens equitauit, & simul proficiscebantur. Cum autem peruenisset ad locum, qui dicitur Loxonetas, simul ingressi sunt in forum, & emerunt cibos, & sedentes comedebat. Penitentia autem ductus fuit Hebræus, & dixit: Cur credo ego in sanctum Menam, quoniam nulla vidi ex mirabilibus, quæ facit quotidie? vtinam non eum iurasset: forsasè ductus fuisset penitentia, & potuisset mihi aliquandò dare aliquid ex meis. Clamans autem, dicebat cum lachrymis: Hei mihi, sic omnia mea deuorauit. Quid faciã nescio. Gratiarum autem agens, dixit: Reddam votum meum & sollicitudinem meam Domino, & sancto martyri Menæ: & vt Deus iubet, sic fit.

Cum autem sederent ambo, ecce venit seruus Christiani, ferens crumenam cum rationibus. Quem cum vidissent, ambo sunt admirati. Dominus autem serui, magno timore est affectus, & interrogauit seruū suum, dicens: Vnde venisti, & quid portas? Respondit seruus, & dixit: Veni ad te missus à domina mea, vt iussum tuū impleam. Dixit autem dominus eius: Quem iussum? Dixit seruus: Domine mi, hodiè venit magnus miles, eques ad dominam meam, habens annulum sigilli scrinij tui, & dixit ei: Cape, mulier, hunc annulum sigilli: nostine eum? Illa autem dixit: Noui. Ille verò dixit: Maritus tuus rogans me, misit ad te, dicens: Mitte ad me crumenam Hebræi per seruum meum: quoniam valde torquor à sancto Mena. Et propterea, domine mi, ad te huc attuli depositum: & si non credis, ecce annulum sigilli scrinij tui. Ille enim miles cum dedit dominæ meæ. Tunc surgens Hebræus, accepit marsupium suum bullatū: & latus magna voce clamauit, & dixit: Magnus est Deus, & sanctus eius martyr Menas. Admirabilis est fides Christianorum. Nullus in te sperans, Domine, & in virtutem & auxilium sancti tui martyris Menæ, vnquam pudore afficitur. Ecce Domine, ego quoque fio Christianus per intercessionem sancti martyris Menæ.

Deinde cum marsupium accepisset Hebræus, reuersus est cum magno gaudio in

Malus deus
lus mali
Christiani.

Diuitius
punitur per
iuratus & per
fidus Christi
ianus, sed
leniter.

Diuitius
punitur per
iuratus & per
fidus Christi
ianus, sed
leniter.

Magis

Note re ad
miracione
dignam.

Iudex in
signi mira
culo permo
tus creditus
Christum.

URTIUS
per
her
RVIII
5

templum sancti Menae, & ei donavit tertiam partem mansupii, nempe mille nummos, dicens: Ecce sancte Dei, coram te dixi ei: Quotcunq; vis, nummos accipe & mansupio, & da mihi reliquos: nec hoc in animum induxit, ut faceret: eos accipit sanctum templum tuum pro luminaribus. Fugiens ergo ab eo tempore vanam laudorum superstitionem, cum fuisset catechesi institutus cum domo sua, baptizatus fuit in nomine patris & filij & spiritus sancti: & connumerata fuit vniuersa eius domus inter omnes Christianos, cum pietate & veritate Deum laudans & sancti eius martyrem Menam, quod eos, qui iniuste iurant & transgrediuntur nomen Dei sancti, pudore afficit, & ut nihili fiant, efficit. Ab hoc die, seu iuste, seu iniuste, nullus ausus est iurare in templo sancti. Christianus autem abiijgens & tremens in domum suam, accepitque dimidium bonorum suorum, & obrulit sancto Menae: & illic motus poenitentia, deslebat peccata sua, & non discessit a templo sancti, donec decessit, cum in poenitentia ambulasset ad Dominum, & consecutus esset veritatem sancto & glorioso martyre Christi Menae.

Periurus Christianus agit poenitentiam.

Mirac. V.

Erat quidam vir claudus ac mancus a puero, & non poterat nec pedibus ambulare, neque laborare manibus, & neque a medico, neque ab vlllo homine ei ferretur auxilium. Cum autem ipse quoque audiuisset ab omnibus curationes & miracula, quae fiebant a sancto Menae, rogauit quosdam, qui eum illuc deduxerunt. Cum cum autem vidisset turba, est admirata. Inuenit vero illic quoque claudus mulierem quendam claudam, quae nunquam est locuta. Permanebant autem ambo illi, a superpetentes curatione. Cum is autem fuisset longo tempore in templo sancti Menae, & non fuisset curatus, valde iratus fuit S. Menae, dicens: Sancte Dei, quomodo video, omnia quae de te audiui, sunt falsa, & non vera. Illa autem nocte sanctus apparuit claudis, & dixit ei: O homo, cur mihi succensuisti? Quid vero tibi mali fecerit? Sed quoniam, ut dicis, non possum te sanare, nisi feceris, quod dico tibi, non sanaberis in

Eccē quam stupendo medio, Deus per sanctos suos & gratias praebet curationem.

eternum. Dicit ei claudus: Quid faciam domine mi? Dicit ei sanctus: Si velis esse sanus, abi nemine sentiente, & veni ad stragulum mulieris muta, & dormi cum ea, & accipies curationem. Experrectus autem claudus, est admiratus, putans sanctum eum illudere aut tentare, & dixit apud se: Hec mihi misero, nescio quid agam. Veni ut quarerem sanitatem mei corporis, & ut videretur, sanctus me impellit ad fornicationem, & maxime in templo suo, & si hoc fecero, timeo ne mihi aliquid statueretur. Quamobrem iterum indignatus claudus, rursus dixit sancto: Sancte Dei, cum me non possis curare, suades ut me praecipitem in fornicationem? Talis est doctrina sanctorum? Rursus ergo tertio ei in somnis apparens sanctus, dixit: Fac quod tibi dixi, & tunc accipies sanitatem. Ille autem experrectus, dixit: Sancte Dei, facturus sum quod iubes, & ut iubet Deus & tuum auxilium. Deinde cum ad praesentem, ubi iacebat muta, expectauit donec sopori se dedissent omnes turbae, quae erant in templo, & tunc surgens, & se trahens, peruenit ad stragulum muta, & apprehensum mulieris pallium traxit, & eam nudauit. Quando autem nudauit eam, excitata est a metu turbata muta, & est locuta: O violentia, vir supra me ascendit. Ille autem praemetu & pudore, volens se e stragulo praecipitare & fugere, surrexit sanus in illa hora, currens instar cursoris. Tunc admirati omnes, quod factum fuerat, nempe quod & muta esset sanata, & claudus surrexisset sanus, narrans eis ea, quae in somno viderat, omnes Deum laudauerunt, qui per sanctos suos praebet omnibus curationem: & sic ambo domum redierunt, Deum & sanctum Menam laudantes & glorificantes.

Nota, Qui per sanctos suos praebet omnibus curationem.

VITA BEATISSIMI MARTINI TVRONENSIS EPISCOPI, AB EIVS DISCIPULO Severo Sulpitio conscripta.

EPISTOLA AVTHORIS AD DESIDERIVM.



Severus Desiderio charissimo fratri salutem. Ego quidem, frater vnanimis, libellum, quem de vita sancti Martini scripseram, sibi obda sua * premere, & intra domesticos parietes colibere decreueram: quia ut sum natura infirmus, iudicia humana vitabam, ne quod fore arbitror, sermo incultior legentibus displiceret, omniumque reprehensione dignissimus iudicaret, qui materiam, dis-

non promere

feris merito scriptoribus referuandam, impudens occupassem. Sed petenti tibi sapius, negare non potui. Quid enim esset, quod non amor tuo vel cum detrimento mei pudoris impenderem? Ea fiducia tibi libellum edidi, qua nulli a te prodendum reor: quia id spondidisti. Sed vereor, ne tu ei ianua sis futurus, & emissus semel, non queat reuocari. Quod si acciderit, & ab aliquibus eum legi videris, bona venia id a lectoribus postulabis, vt res potius quam verba perpendant, & equo animo ferant, si aures eorum vitiosus forsitan sermo perculerit: quia regnum Dei non in eloquentia, sed in fide constat. Meminerint etiam, salutem seculo non ab oratoribus, sed a piscatoribus predicatam: cum vtiq; si vtile fuisse, id quoque Dominus prestare potuisset. Ego enim cum primum animum ad scribendum appuli, quia nefas putarem tanti viri latere virtutes, apud me ipse didici, vt solacium non erubescerem: quia nec magnam istarum vnquam rerum scientiam contigissem, & si quid ex his studijs olim fortasse libassem, totum id dis-fuetudine tanti temporis perdidissem. Sed tamen ne nos maneat tam molesta de-fensio, suppresso, si tibi videtur, Authoris nomine, libellus edatur. Quod vt fieri valeat, titulum frontis erade, quod mura sit pagina, & quod sufficit, loquatur materi-am, non loquatur auctorem.

ITEM PROLOGVS AVTHORIS.



Lerique mortalium studio glorie secularis inaniter dediti, exinde perennem (vt putabant) memoriam nominis sui quasiuerunt, si vitas clarorum virorum stylo illustrassent. Quae res vtiq; non perennem quidem, sed aliquantulum tamen concepta spei fructum afferebat: quia & sui memoriam (licet incausum) propagabant: & propositis magnorum virorum exemplis, non parua amulatio legentibus excitabatur. Sed tamen nihil ad beatam illam, aeternamque vitam hac eorum cura pertinuit. Quid enim aut ipsis occasura, cum seculo scriptorum suorum gloria profuit? aut quid posteritas emolumentum tulit legendo Hectorem pugnantem, aut Socratem philosophantem? cum eos non solum imitari stultitia sit, sed non acerrime etiam impugnare, demeria. Quippe qui humanam vitam praesentibus tantum actibus aestimantes, spes suas fabulis, animas sepulchris dederunt. Siquidem ad solam hominum memoriam se perpetuandos crederunt, cum hominis officium sit, perennem potius vitam, quam perennem memoriam querere: non scribendo, aut pugnando, vel philosophando; sed pie, sancte, religioseque viuendo. Qui quidem error humanus literis traditus, intantum conualuit, vt multos plane amulos vel inanis philosophiae, vel stultae illius virtutis inuenerit. Vnde facturus mihi operaprecium videtur, si vitam sanctissimi viri, exemplo alijs mox futuram, perscripsero. Quo vtiq; ad veram sapientiam, & caelestem militiam, diuinamque virtutem legentes incitabuntur. In quo ita nostri quoque rationem commodi ducimus, vt non inanem ab hominibus memoriam, sed aeternam a Deo praemium expectemus. Quia etsi ipsi non ita viximus, vt exemplo alijs esse possimus: dedimus tamen operam, ne is lateret, qui esset mirandus. Igitur sancti Martini vitam scribere exordiar, quae, vel ante Episcopatum, vel in Episcopatu gesserit, quanuis nequaquam ad omnia illius potuerim peruenire: adeo ea, in quibus ipse tantum sibi, conscius fuit, nesciuntur; quia laudem ab hominibus non requirens, quantum in ipso fuit, omnes virtutes suas latere voluisset: quaquam etiam ex ijs, quae comperta nobis erant, plura omnissimus: quia sufficere credidimus, si tantum excellentiora notarentur. Simul & legentibus consulendum fuit, ne quod his pareret copia congesta fastidium. Obsecro autem eos, qui lecturi sunt, vt fidem dictis adhibeant: ne, si quid quae me quicquam, nisi compertum & probatum, scripserim, arbitrentur. Alioqui tacere, quam falsa dicere, maluissem.

Y 4 VITAE

URIVS

oper
Jobber

RVIII

5

Homini's officium

Multa san-
cti Martini
miracula
scriptoris
cognita

EN-
frater
scho
decre
m. ne
omni
m. di
ser

Nouemb. 11
Cap. 1.
Patria S.
Martini.

Inuitus mi-
litar.

Fit catechu-
menus.

Cogitur mi-
litiæ operã
dare.

Vide humi-
litem.

Matth. 6.

Cap. 2.

Insignis
charitas.

Videt Chri-
stum.

Matth. 23.

Baptizatur.

Cap. 3.



MARTINVS Sabariæ Pannoniarum oppido
undus fuit, sed intra Italiam Ticini altus est, parentibus
secundum seculi dignitatem non infimis, gentilibus
men. Pater eius miles primùm, post tribunus militum
fuit. Ipse armatam militiam in adolescentia secutus
inter scholares alas sub rege Constantio, deinde sub
liano Cæsare militauit: non tamen spontè, quia à
mis ferè annis diuinam potiùs seruitutem sacrillitiam
pueri spirauit infantia. Nam cum esset annorum de-
cem, inuitis parentibus ad Ecclesiam cõfugit, seque
catechumenum fieri postulauit. Mox mirum in modum
totus in Dei opere conuersus, cum esset annorum duodecim, erenum cõcupiuit
fecissetque votis satis, si ætatis infirmitas non obstidisset. Animo tamen aut circa
monasteria, aut circa ecclesias semper intentus, meditabatur in etate puerili, quomodo
postea deuotus impleuit. Sed cum edictum esset à regibus, vt veteranorum filij ad
militiam scriberentur, prodente patre, qui felicibus eius actibus inuidebat, cum es-
set annorum quindecim, raptus & catenatus, sacramentis militaribus est imple-
tus, vno tantum seruo comite contentus, cui tamen verã vice dominus seruiebat,
adeo vt plerunquè ei & calcamenta ipse detraheret, & ipse detergeret, cibum vna
caperent, hic sapiùs ministraret. Triennium ferè ante baptismum in armis fuit, in-
ger tamen ab his vitijs, quibus illud hominum genus implicari solet. Multa illi
ca commilitones benignitas, mira charitas: patientia verò, atque humilitas, vltra
humanum modum. Nam frugalitatem in eo laudare non est necesse, qua ita vter
est, vt iam illo tempore non miles, sed monachus putaretur. Quibus rebus ita libi
omnes commilitones suos deuinxerat, vt eum miro veneraretur affectu. Necdum
tamen regeneratus in Christo, agebat quendam bonis operibus baptismatis candi-
datum: assistere scilicet laborantibus, opem ferre miseris, egenes alere, nudos ve-
stire, nihil sibi ex militia stipendijs, præter quotidianum victu, reseruare: lam tum
Euangelij non surdus auditor, de crastino non cogitabat.

Quodam itaque tempore, cum iam nihil præter arma & simplicem militiæ ves-
stem haberet, media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat, adeo vt plerisque vis
algoris extingueret, obuium habuit in porta Ambianensium ciuitatis pauperem
nudum. Qui cum prætereuntes, vt sui miserentur, oraret, omnesq; miserum præ-
rerirent, intellexit vir Deo plenus sibi illum, alijs misericordiam non præstanti-
bus, reseruari. Quid tamen ageret? Nihil præter chlamydem, qua indurus erat, ha-
bebat. Iam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque ferro, quo
erat accinctus, mediam diuidit, partemque eius pauperi tribuit, reliqua rursus in-
deditur. Interea de circumstantibus ridere nonnulli, quia deformis esset, & truncatus
habitu videretur: multi tamen, quibus erat mens sanior, altiùs gemere, qui simile
nihil fecissent, cum vtiq; plus habentes, vestire pauperem sine sua nuditate potui-
issent. Nocte igitur infecuta, cum se sopori dedisset, vidit Christum chlamydis sua,
qua pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissimè Dominum, vestemque
quam dederat, iubetur agnoscere. Mox ad Angelorù circumstantium multitudinè
audiuit Iesum clara voce dicentè: Martinus adhuc catechumenus hæc me veste cõ-
textit. Verè memor Dominus dictorum suorum, qui antè prædixerat: Quando ita feci-
stis hæc vni ex minimis istis, mihi fecistis: se in paupere profectus est fuisse vestitum.
Et ad confirmandu tam boni operis testimoniù, in eodem se habitu, quem pauper
acceperat, est dignatus ostendere. Quo viso, vir beatissimus non in gloria est clarus
humanã, sed bonitatè Dei in suo opere cognoscens, cū esset annorù duodeviginti,
ad baptismu conuolauit. Nec tamen statim militiæ renūciauit, tribuni sui precibus
euctus, cui contuberniũ familiare præstabat. Etenim tráfecto tribunatùs sui tem-
pore, renunciaturu se seculo pollicebatur. Qua Martinus expectatione suspensus,
per bienniũ ferè, posteaq; est baptismu consecutus, solo scilicet nomine militauit.
Interea irruentibus intra Gallias barbaris, Iulianus Cæsar coacto in vnum exer-
citu, apud Vangionum ciuitatem donatiuum coepit erogare militibus. Et (vt est
consuetudinis) singuli citabantur, donèc ad Martinum ventum est. Tum verò
oppor-

S

opportunitatem tempus existimans, quo peteret missionem, (neque enim integrum sibi fore arbitrabatur, si donarium, non militaturus, acciperet.) Haec tunc, inquit ad Caesarem, militavi tibi: nunc patere, ut militem Deo: donarium tuum pugnaturus accipiat alter: Christi ego miles sum, pugnare mihi non licet. Tum vero adversus hanc vocem Tyrannus infremuit, dicens eum metu pugnæ, quæ postera die erat futura, non religionis gratia, detrectare militiam. At Martinus intrepidus, immo illato sibi terrore constantior: Si hoc, inquit, ignaviae adscribitur, non fidei, crastina die ante aciem inermis ad stabo, & in nomine Domini Iesu, signo Crucis, non clypeo, protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus. Retrudi ergo in custodiam iubetur: facturus fidem dictis, ut inermis barbaris obijceretur. Postera die hostes legatos de pace miserunt, sua omnia, seque dedentes. Unde quis dubitet hanc verè beati viri fuisse victoriam, cui praestitum sit, nè inermis ad praelium mitteretur? Et quâvis pius Dominus servare militem suum inter hostium gladios & tela potuisset: ramen nè vel aliorum morte, sancti violaretur obtutus, exemit pugnae necessitatem. Neque enim aliam pro milite suo Christus debuit prestare victoriam, quàm ut subactis sine sanguine hostibus, nemo moreretur.

Detrectat militiam.

Eccè virtutem sanctæ Crucis inquam confiterat S. Martinus.

Cap. 4. Relicta militiâ, venit ad Hilariû Episcopû,

Fit exorcista.

Incidit in latrones.

Nota constantiam.

Latronem convertit.

Psal. 17.

Multa ab Arrianis peritur.

Mediolani condit monasterium.

Nota victum.

Exinde relicta militia, sanctum Hilarium Pictaunæ Episcopum civitatis, cuius tunc in Dei rebus spectata & cognita fides habebatur, expetiuit, & aliquandiu apud eum commoratus est. Tenavit autem idem Hilarius, imposito diaconatus officio, sibi eum archiepiscopi implicare, & ministerio vincere diuino. Sed cum sapissimè restitisset, indignum se esse vociferans, intellexit vir Dei altioris ingenij, hoc eum modo posse constringi, si id ei officij imponeret, in quo quidam locus iniuriæ videretur. Itaque exorcistam eum esse præcepit. Quam ille ordinationem, nè despexisset tanquam humiliorem videretur, non repudiavit. Nec multò post admonitus per soporem, ut patriam, parentesque, quos adhuc gentilitas detinebat, religiosa sollicitudine visitaret, ex voluntate sancti Hilarij profectus est, multisque ab eo obstrictus precibus & lachrymis, ut rediret, mœstus, ut ferunt, peregrinatione illam aggressus est, contestatus fratres multa se adversa passurum: quod postea probavit eventus. Ac primum inter Alpes denia secutus, incidit in latrones. Cumque unus securim eleuatam in caput eius librasset, istum ferientis dextra sustinuit alter. Vincis tamen post tergum manibus, vni servandus & custodiendus traditur. Qui cum eum ad remotiora duxisset, percontari ab eo coepit, quisnam esset. Respondit Christianum se esse. Quærebatur etiam ab eo, an timeret. Tunc verò constantissimè profitebatur, nunquam se tam fuisse securum: quia sciret misericordiam Domini maximè in tentationibus futuram: se magis illi dolere, qui Christi misericordia, ut potè latrocinia exercens, esset indignus. Ingressusque Evangelicam disputationem, verbum Dei latroni predicabat. Quid longius morer? Latro credidit, persecutusque Martinum viam reddidit, orans ut pro se Dominum precaretur. Idemque postea religiosam ducere vitam visus est, ad eò ut hæc, quæ supra retulimus, ab eo audita dicantur. Igitur Martinus inde progressus, cum Mediolanum præterisset, diabolus in itinere, humana specie assumpta, se ei obviam tulit, quò tenderet, requiens. Cumque id à Martino responsi accepisset, se quò Dominus vocaret, intèdere, ait ad eum: Quocumque ieris, vel quæcunque tentaveris, diabolus tibi adversaturus. Tunc ei prophetica voce respondit: Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo: statimque è conspectu eius inimicus evanuit. Itaque ut animò ac mente conceperat, matrem gentilitatis absoluit errore, patre in malis perseverante: plures tamen suo salvavit exemplo. Deinde cum hæresis Arriana per totum orbem, & maximè intra Illyricum pullulasset, cum adversus perfidiam sacerdotum solus penè acerrimè repugnaret, multisque supplicijs esset affectus, (nam & publicè virgis caesus est) & ad extremum de civitate exire cõpulsus, Italiã reperes, cum intra Gallias quocumque discessu S. Hilarij, quem ad exilium hæreticorū vis coegerat, turbatã Ecclesiã comperisset, Mediolani sibi monasterium statuit. Ibi quoque eum Auxentius, auctor & princeps Arrianorū, gravissimè insectatus est: multisque affectu iniurijs, de civitate exturbavit. Cedendū itaque tẽpori arbitratus, ad insulam Gallinariã nomine secessit, comite quodã presbytero, magnarū virtutum viro. Hic aliquandiu radicibus vixit herbarū. Quo tempore hellëborum, venenatum, ut ferunt, gramen in cibū sumpsit. Sed cum vini veneni in se grassantis, vicina iam morte, sensisset, imminēs periculū oratione repulit, statimque omnis dolor fugatus est. Nec multò post, cum S. Hilario compe-

URTIUS

gover

Jobber

RVIII

5

comperisset regis pœnitentia potestatem indultam fuisse redeundi, Romæ ci tentavit occurrere. Profectusque est ad urbem.

Cap. 5.

Cum iam Hilarius præterisset, ita cum est vestigijs persecutus. Cumque ab eo gratissimè esset susceptus, haud longè sibi ab oppido monasteriũ collocauit. Quo tempore quidam ei se catechumenus iunxit, cupiens viri sanctissimi institui disciplinis. Paucisq; interpositis diebus, languore correptus, vi febrium laborabat. At tum Martinus fortè discesserat: & cum per triduum defuisset, regressus exanimè corpus inuenit. Ità subita mors fuerat, vt absque baptismate humanis rebus excederet. Corpus in medio positum, tristi mœrentium fratrum frequentabatur officio: cum Martinus flens & ciulans, accurrit. Tum verò tota spiritũ sanctum mente concipiens, egredi cellulam, in qua corpus iacebat, ceteros iubet: ac foribus obferatis, super exanimata defuncti fratris membra prostermitur. Et cum aliquandiu orationi incubuisset, sensissetque per spiritum Domini adesse virtutẽ, erectus paululum, & in defuncti ora defixus, orationis suæ ac misericordiæ Domini intrepidè expectabat aduentum. Vixque duarum ferè horarum spatium intercesserat: vidit defunctum paulatim membris omnibus commoueri, & laxatis in vsum videns palpitare luminibus. Tum verò magna ad Dominum voce conuersus, gratias agens, cellulam clamore compleuerat. Quo audito, qui pro foribus adstiterant statim irruunt. Mirum spectaculum: quod videbant viuere, quem mortuum reliquissent. Ità redditus vitæ, statim baptisma cõsecutus, plures postea vixit annos. Primusque apud nos Martini virtutum vel materia, vel testimonium fuit. Idem tamen referre erat solitus, se corpore exutum, ad tribunal iudicis ductum, deponiturque obscuris locis & vulgaribus turbis, tristem excepisse sententiam. Tunc per duos Angelos iudici fuisse suggestum, hunc esse, pro quo Martinus oraret. Ità per eosdem Angelos se iustum reduci, & Martino redditum, vitæque pristinae restitutum. Ab hoc primo tempore beati viri nomen enituit, vt qui sanctus iam ab hominibus habebatur, potens etiam, & verè Apostolicus haberetur.

Cap. 6.

Nec multò post dum agrum Lupicini cuiusdam, honorati secundum seculum viri præteriret, clamore & lacu turbæ plangentis excipitur. Ad quam cum solitus adstitisset, & quis esset hic fletus, inquireret, indicatur, vnũ è familia seuulum laqueo sibi vitam extorsisse. Quo cognito, cellulam, in qua corpus iacebat, ingreditur: exclusisque omnibus turbis, superstratus corpori, aliquantisper orauit. Mortuiuscente vultu, inardescens oculis, in ora illius defunctus erigitur, lenoq; conamine enisus assurgere, apprehensa beati viri dextra, in pedes constitit, atq; iustitiam eo vsque ad vestibulum domus, turba omni inspectante, processit.

*marcescentibus
Alterũ defunctũ excitat.

Cap. 7.

Creatur Turronen. Episcopus.

Sub idem ferè tempus ad Episcopatum Turonica petebatur Ecclesia. Sed cum ærui à monasterio suo nõ facile posset, Ruricius quidam vnus è ciuibus, vxoris suam in itinere ciuium turbis, sub quadam custodia ad ciuitatem vsque deducit. Mirum in modum incredibilis multitudo non solum ex illo oppido, sed etiam ex vicinis vrbibus ad suffragia ferèda conuenerat. Vna omnium voluntas, eadem vota, eademque sententia, Martinum Episcopatu esse dignissimum: felicem fore calli Ecclesiam sacerdote. Pauci tamen, & nonnulli ex Episcopis, qui ad cõstituendum antistitem fuerant euocati, impiè repugnabant, dicentes scilicet, contemptibilem esse personam, indignum esse Episcopatu hominẽ despiciabilem, veste sordidum, crine deformem. Ità à populo sententiæ sanioris hæc illorum irrisa dementia est, qui illustrem virum, dum vituperare cupiunt, prædicabant. Nec verò aliud histere licuit, quàm quod populus Domino volente cogebat. Inter Episcopos tamen qui adfuerant, præcipuè Defensor quidã nomine, dicitur restitisse. Vnde animaduersum est, grauiter illum lectione Prophetica tunc notatum. Nam cum fortuito lector, cui legendi eo die officium erat, interclusus à populo defuisset, turbatis ministris, dum expectatur, qui non aderat, vnus è circumstantibus, sumpto psalterio, quem primum versus inuenit, arripuit. Psalmus autè hic erat: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, vt destruas inimicũ, & defensorẽ. Quo lecto, clamor populi tollitur, pars aduersa confunditur: Atq; ità habitum est, diuino nutu psalmũ hunc lectum fuisse, vt testimoniu operis sui Defensor audiret, quia ex ore infantiu atq; lactentium in Martino Domini laude perfecta, & ostensus pariter, & destructus est inimicus. Iam verò sumpto Episcopatu, qualẽ se

Psal. 8.

Ela. 32.

In Episcopatu vt se gesserit.

quantumque praestiterit, non est nostrae facultatis euoluere. Idem enim constan-

Sed ut reliquas virtutes eius, quas in Episcopatu egit, aggrediar: erat haud longe ab oppido proximus monasterio locus, quem falsa hominum opinio, velut confel-

Accidit autem insequenti tempore, dum iter ageret, ut gentilis cuiusdam corpus, quod ad sepulcrum cum superstitione funere deferrebat, obuium haberet. Con-

Item dum in vico quodam templum antiquissimum diruisset, & arborem pi-

Monasterii exiuit.

Nora vita asperitatem in illo monasterio.

Cap. 8.

Latronem pro martyre ignotantia cultum deprahendit.

Cap. 9.

Error rusticorum in Gallijs.

Cap. 10.

caetera

URTIUS
OBER
ROBER
RVIII
5

Vult arbore dæmoni deditam excidere.

cæteraque gentilium turba cœpit obsistere. Et cum iidem illi, dum templum euer- titur, imperante domino, acquiescissent, succidi arborem nõ patiebantur. Ille qui- dem eos sedulè commonere, nihil esse religionis in stipite, Dominum potiùs, cui feriret ipse, sequerentur: arborem illam excidi oportere, quia esset dæmoni dedi- cata: Tum vnus ex illis, qui erat audacior cæteris: Si habes, inquit, aliquam de Do- tuo, quem dicis te colere, fiduriam, nosmet ipsi succidimus hæc arborem: Tu ru- tem excipe, & si tecum est tuus, vt dicis, Dominus, euades. Tum ille intrepidè con- fessus in Domino, facturum se pollicetur. Hic verò ad istiusmodi conditionem omnis illa gentilium turba consentit, facilemque arboris suæ habere iacturam, si inimicum sacrorum suorum, casu illius obruissent. Itaque cum vnã in partem pinus illa esset accliuus, (vt non esset dubium, quam in partem succisa corrueret) eo loco vincus statuitur pro arbitrio rusticorum, quò arborem esse casuram nemo dubitabat. Succidere igitur ipsi suam pinum cum ingenti gaudio, lætitiâque cœpe- runt. Aderat eminùs turba mirantium. Iamque paulatim nutare pinus cœpit, & ruina suam casura minitari. Pallebant eminùs monachi, & periculo iam prop- ore conterriti, spem omnem, fidemque perdididerant, solam Martini mortem ex- pectantes. At ille confusus in Domino, intrepidus opperens, cum iam fragorem sil- pinus concidens edidisset, iam cadenti, & super se ruenti, eleuata protinùs obuia manu, salutis signum opposuit. Tum verò turbinis modo retroactam putares: in diuersam in partem ruit, ad eò vt rusticos, qui in tuto loco steterant, penè prostra- uerit. Tum verò in cælum clamore sublato, gentiles stupere miraculo, monachi flere præ gaudio, Christi nomen in commune ab omnibus prædicari: satisque con- stitit, eo die salutem illi venisse regioni. Nam nemo ferè ex immani illa multitu- dine gentilium fuit, qui non impositione manùs desiderata, in Dominum Iesum Christum, relicto impietatis errore, crediderit. Et verè ante Martinum pauci ad- modum, immò penè nulli, in ijs regionibus Christi nomen receperat. Quod ad eò virtutibus illius, exemploque conualuit, vt iam ibi nullus locus sit, qui non aut ec- clesijs frequentissimus, aut monasterijs sit repletus. Nam vbi fana destruxerat, sta- tim ibi aut ecclesias, aut, aut monasteria construabat.

Vide vim signi sanctæ Crucis.

Multi ethni- ci credunt.

Nota de tẽ- plis & mo- nasterijs, quæ hodie hæretici euerunt. Cap. 11.

Nec minorem sub idem ferè tempus eodem in opere virtutè edidit. Nam cum in vico quodam sano antiquissimo & celeberrimo ignem inieciisset, in proximam, immò adhaerentem domum, agente vento, flammarum globi ferebantur. Quod vbi Martinus aduertit, rapido cursu tectum domùs scandit, obuiam se venientibus flammis inferens. Tum verò mirum in modum cerneret contra vim venti ignem retorqueri, vt compugnantium inter se elementorum quidam conflictus videre- tur. Ità virtute Martini ibi tantum ignis est operatus, vbi iussus est.

Cap. 12.

In vico autem, cui Leprosum nomen est, cum idem templum opulentissimum superstitiosæ religionis voluisset euertere, restitit ei multitudo gentilium, ad eò vt non absque iniuria sit repulsus. Itaque secessit ad proxima loca, ibique per triduum cilicio tectus & cinere, ieiunãs semper atque orans, precabatur Dominum, vt quia templum illud euertere humana manu nõ potuisset, virtus illud diuina dirueret. Tum subitò ei duo Angeli hastati atque scutati instar militiæ cælestis se obtulerunt, dicentes missos se à Domino, vt rusticam multitudinem fugarent, præsidiumque Martino ferrent, nè quis, dum templum direretur, obsisteret. Rediret ergò, & opus ceceptum deuotus impletet. Ità regressus ad vicum, spectantibus gentilium turbis, & quiescentibus, dum profanam ædem vsque ad fundamenta dirueret, aras omnes atque simulacra redegit in puluerem. Quo viso, rustici cum se intelligerent diu- no nutu obtupefactos atque perterritos, nè Episcopo repugnarent, omnes ferè in Iesum Dominum crediderunt, clamantes palàm, & cõfidentes, Deum Martini esse colendum, idola negligenda, quæ sibi adesse non possent.

Cap. 13.

Quid etiam in pago Hæduorum gestum sit, referam. Vbi dum templum itidem euereret, furens gentilium rusticorum in eum irruit multitudo. Cumque vnus au- dacior cæteris, stricto eum gladio peteret, reiecto pallio, nudam ceruicem percus- sori præbuit. Nec cunctatus est ferire gentilis: sed cum dexteram altiùs extulisset, resupinus ruit, confternatusque diuino metu, veniam precabatur.

Diuinitus puniuntur eum cedere volentes. Cap. 14.

Nec dissimile huic fuit illud: Cum eum idola destruentem cultro quidam fer- re voluisset, in ipso ictu ferrum ei de manibus excussum, non comparuit. Plerum- que autem contradicentibus sibi rusticis, nè eorum fana destrueret, ità prædicatio- ne sancta-

Et gentiliū animos mitigabat, vt luce eis veritatis ostensa, ipsi sua templa subuerterent. Curationum verò tam potens in eo gratia erat, vt nullus ferè ad eum ægrotus accesserit, qui non continuò receperit sanitatem: quod vel ex consequenti liquet exemplo.

Treueris puella quædam dira paralyfis ægritudine tenebatur, ita vt iam per multum tempus nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur: omni ex parte præmortua, vix tenui spiritu palpitabat. Tristes ad solam funeris expectationē assistebant propinqui: cum subito nunciatur, ad ciuitatem illam venisse Martinum. Quod vbi puellæ pater comperit, cucurrit exanimis, pro filia rogaturus. Et fortè Martinus iam ecclesiam fuerat ingressus. Ibi inspectante populo, multisque alijs Episcopis præsentibus, ciuilans senex genua eius amplectitur, dicens: Filia mea moritur misero genere languoris, & quod ipsa est morte crudelius, solo spiritu viuit, iam carne præmortua. Rogo vt eam adeas, atque benedicas: Confido enim, quòd per te reddenda sit sanitati. Quæ ille voce confusus obstupuit, & refugit, dicens hoc suæ non esse virtutis: senem errare iudicio: non esse se dignum, per quem Deus signum virtutis ostenderet. Perstare cepit vehementius flens pater, & orare, vt exanimum visitaret: postremò à circumstantibus Episcopis ire compulsus, descendit ad domum puellæ. Ingens turba præforibus expectans, quidnam Dei seruus esset facturus. Ac primùm (quæ erant illius familiaria in istiusmodi rebus arma) solo prostratus orauit. Indè agram intuens, duci sibi oleum postulat. Quod cum benedixisset, in os puellæ vim sancti liquoris infudit, statimque vox reddita est. Tum paulatim singula còtractu eius coeperunt membra viuificare, donèc firmatis gressibus, populo teste, surrexit.

Eodem tempore Tetradij cuiusdam procòsularis viri seruus dæmonio correptus, dolendo exitu cruciabat. Rogatus ergò Martinus, vt ei manum imponeret, deduci eum ad se iubet. Sed nequam spiritus nullo proferri modo ex cella, in qua erat, potuit: ita in aduenientes rabidis dentibus sæuiebat. Tum Tetradius ad genua beati viri aduoluit, orans vt ad domum, in qua dæmoniacus habebatur, ipse descenderet. Tum verò Martinus negat, se profani & gentilis hominis domum adire posse. Nam Tetradius eo tempore adhuc gentilitatis errore implicitus tenebatur. Spondet ergò se, si de puero dæmon fuerit eiectus, Christianum fore. Ità imposita manu puero, immundum ab eo spiritum eiecit. Quo viso, Tetradius Dominum nostrum Iesum Christum credidit, statimque catechumenus factus, nec multò post baptizatus est, semperque Martinum salutis suæ auctorem miro coluit affectu.

Per idem tempus in eodem oppido ingressus patrisfamilias cuiusdam domum, in limine ipso restitit, dicens, horribile in atrio domus dæmonium se videre. Cui cum, vt discederet, imperaret, quendam è familia, qui in interiore parte adium morabatur, arripuit: sæuire dentibus miser cepit, & obuios quoscumque laniare. Commota domus, familia turbata, populus in fugam versus, Martinus se furenti obijcit, ac primùm stare ei imperat. Sed cum dentibus fremeret, hiantique ore morsum minaretur, digitos ei Martinus in os intulit: Si habes, inquit, aliquid potestatis, hos deuora. Tum verò ac si candens ferrum faucibus accepisset, longè reductis dentibus, digitos beati viri vitabat attingere. Et cum fugere de obsesso corpore poenis & cruciatibus cogere, nec tamen exire ei per os liceret, fœda relinquens vestigia, fluxu ventris egressus est.

Interea cum de motu atque impetu barbarorum, subito ciuitatē fama turbasset, dæmoniacū ad se exhiberi iubet. Imperat, an verus esset hic nuncius, fateretur. Tum confessus est sedecim dæmones fuisse, qui rumorem hunc per populū disseminassent, vt hoc saltem metu ex illo Martinus oppido fugaretur: barbaros nihil minùs, quam irruptionem, cogitare. Ità cum hæc immundus spiritus media in ecclesia fateretur, metu & turbatione præsentis ciuitas liberata est.

Apud Parisios verò dum portam ciuitatis illius, magnis secum turbis euntibus, introiret, leprosum miserabili facie, horrentibus cunctis, osculatus est, atque benedixit: statimque omni malo emundatus, postero die ad ecclesiam veniens nitenti cute, gratias pro sanitate, quam receperat, agebat. Sed nec hoc prætereundum est, quòd fimbriæ vestimentis eius cilicioque detracta, crebras super infirmantibus egere virtutes. Nam cum aut digitis illigata, aut collo indita sunt, persapè ab ægrotantibus morbos effugauerunt.

Arboreus autem, vir præfectorius, sancti admodum & fidelis ingenij, cum filia eius

Mira curationum gratia.

Cap. 15.

Præclarum miraculum adhibito oleo benedicto.

Cap. 16.

Sanat dæmoniacum, & procòsularis credit.

Cap. 17.

Alius curationis dæmoniacus.

Cap. 18.

Nota fallacia dæmonum.

Cap. 19.

Leprosus curatur.

Cap. 20.

grauif-

URTIUS

1000
1000
RVIII
5

grauissimis quartanæ febribus vreretur, epistolam Martini, quæ casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ in ipso accessu ardoris inseruit: statimque fugata febris est. Quæ res apud Arborium tantum valuit, vt statim puellam Deo voueret, & perpetuæ virginitati dicaret. Profectusque ad Martinum, puellam ei præsens ob virtutum eius testimonium, quæ per absentem licet curata esset, obtulit. Neque ab alio eam, quam Martinus, habitu virginitatis imposito, passus est consecrari.

Cap. 21.

Paulinus verò, vir magni postmodum futurus exempli, cum oculum grauitè dolore cœpisset, & iam pupillam eius crassior nubes superducta texisset, oculum ei Martinus peniculo contigit, pristinamque ei sanitatem, sublato omni dolore, restituit.

Cap. 22.

Ipse autem cum casu quodam esset affectus, cum exanimis iaceret in cellula, & immodicis doloribus cruciaretur, nocte ei Angelus visus est eluere vulnera, & salubri vnguento contusi corporis membra contingere. Atque ita postero die restitutus est sanitati, vt nihil vnquam pertulisse incommodi putaretur. Sed quia longum est ire per singula, sufficiant hæc, vel pauca de plurimis: satisque sit, nos & in excellentibus non subtrahere veritatem, & in multis vitare fastidium.

Cap. 23.

Maximus
Imp. feroci
ingenio.

S. Martinus
vt se erga
eugesserit.

Atque vt minora tantis inferam, quantum (vt est nostrorum ætas temporum, quibus iam deprauata omnia, atque corrupta sunt) penè præcipuum sit adulationi regni sacerdotalem non cessisse constantiam: cum ad Imperatorem Maximum, ferocis ingenij virum, & bellorum ciuiliū victoria elatum, plures ex diuersis partibus Episcopi conuenissent, & foeda circa Principem omnium adulatio notaretur, sequæ de generi inconstantia regni clientelæ sacerdotalis dignitas subdidisset, in solo Martino Apostolica autoritas permanebat. Nam etsi pro aliquibus supplicandum regi iussu imperauit potius, quam rogauit. Et à conuiuio eius frequenter rogatus abstinuit, quærens, se mensæ eius participem esse non posse, qui duos Imperatores, vnum regnum, alterum vita expulisset. Postremò cum Maximus se non spontè sumpsisset imperium affirmaret, sed impostam sibi à militibus diuino nutu necessitatem regni, armis defendisse: & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, penes quem tam incredibile euentu victoria fuisset, nullumque ex aduersarijs, nisi in acie, occubuisse, tandem victus vel ratione, vel precibus, ad conuiuium venit, mirum in modum gaudente rege, quòd id impetrasset. Coniuiæ autem maderant, veluti ad diem festum euocati summi atque illustres viri, Præfectus, idemque Consul Euodius, quo nihil vnquam infestius fuit, Comites duo, summa potestate præditi, frater regis, & patruus: medium inter hos Martini presbyter accubuerat: ipse autem sellula iuxta regem posita confederat. Ad medium ferè conuiuium (vt moris est) pateram regi minister obtulit. Ille sancto admodum Episcopo dari potius iubet, expectans atque ambiens, vt ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus, vbi ebibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem, qui post se prior biberet: nec integrum sibi fore, si aut regem ipsum, aut eos, qui à rege erant proximi, presbytero prætulisset. Quod factum Imperator, omnesque, qui tunc aderant, ita admirati sunt, vt hoc ipsum eis, in quo contempti fuerant, placeret. Celeberrimumque per totum palatium fuit, fecisse Martinum in regis prandio, quod in infimorum iudicium conuicijs Episcoporum nemo fecisset. Eidemque Maximo longè antè prædixit futurum, vt si ad Italiam pergeret, quòd ire cupiebat, bellum Valentiniano Imperatori inferere, sciret se primo quidem impetu futurum esse victorem, sed paruo post tempore esse periturum. Quod quidem ita vidimus. Nam primo aduentu eius, Valentinianus in fugam versus est. Deindè post annum ferè, resumptis viribus, captum intra Aquilæ muros Maximum interfecit.

Cap. 24.

Diabolus
multis con-
uicijs eum
aggreditur.

Constat autem, etiam Angelos ab eo plerumque visos, ita vt cõserto inuicem apud eum sermone loquerentur. Diabolum verò ita conspicabilem, & subiectum oculis habebat, vt, siue se in propria substantia contineret, siue in diuersas figuras specialesque nequitas transfuisset, qualibet ab eo sub imagine videretur. Quod cum diabolus sciret se effugere non posse, conuicijs eum frequenter vigeat, quia fallere non posset insidijs. Quodam tempore cornu bouis cruentum in manu tenens, cum ingenti fremitu cellulam eius irrupit, cruentamque ostentans dexteram, & admisso recens scelere congaudens: Vbi est, inquit, Martine, virtus tua? Vnum de tuis modò interfeci. Tunc ille conuocatis fratribus refert, quid diabolus indicasset. Solicitos esse præcepit per cellulas singulorum, quisnam hoc casu fuisset affectus. Neminem quidem

dem deesse de monachis, sed vnum rusticum mercede conductum, vt vehiculo ligna deferret, isse ad syluam nunciant. Iubet igitur aliquos ire ei obuiam. Ita haud longè à monasterio iam penè exanimis inuenitur. Extremum tamen spiritum trahens, indicat fratribus casum mortis, & vulneris, iunctis scilicet bobus, dum dissoluta arctius lora constringit, bouem sibi excusso capite inter inguina cornua iniecisse. Nec multò post vitam finiuit. Videris, quo iudicio Domini diabolo data fuerit hæc potestas. Verum in Martino illud mirabile erat, quòd non solum hoc, quod supra retulimus, sed multa istiusmodi, si quoties accidissent, longè antè præuidebat, & sibi nunciata, fratribus indicabat. Frequenter autem diabolus, dum mille nocendi artibus sanctum virum conaretur illudere, visibilem se ei formis diuersissimis ingerebat. Nam interdum in louis personam, plerunquè Mercurij, persæpè etiam Veneris ac Mineruæ transfiguratum se vultibus offerebat. Aduersus quem semper interritus, signo se Crucis, & orationis auxilio protegebat. Audiebantur plerunquè conuicia, quibus illum dæmonum turba proteruis vocibus increpabat. Sed omnia falsa & vana cognoscens, non mouebatur obiectis. Testabantur etiam aliqui ex fratribus, audisse se dæmonem proteruis Martinum vocibus increpantem: Cur intra monasterium aliquos ex fratribus, qui olim baptismum diuersis erroribus perdidissent, conuersos postea recepisset, exponentem crimina singulorum: Martinum diabolo repugnantem, respondisse constanter: Antiqua debita melioris vitæ conuersione purgari, & per misericordiam Domini absoluedos esse peccatis, qui peccare desinerent. Contrà dicente diabolo: Non pertinere ad veniam criminosos, & semel lapsis nullam à Domino præstari posse clementiam: tunc in hanc vocem fertur exclamasse Martinus: Si tuipse, ô miserabilis, ab hominum infestatione desisteres, & te factorum tuorum vel hoc tempore, cum dies iudicij in proximo est, pœniteret, ego tibi verè, confisus in Domino, Christi misericordiam pollicerer. O quam sancta de Domini pietate præsumptio, in qua etsi auctoritatem præstare non potuit, ostendit affectum.

Multa factura antè cognoscit.

Multis modis ei appareret fatan.

Nota sententiam beati viri.

Cap. 27.

Clarus adulescens nobilissimus, fit monachus sanctiss.

Anatolius pseudomonachus.

Eccè diaboli versutiam & fraudem.

Et quia de diabolo, eiusque artibus sermo exortus est, non ab re videtur, licet extrinsecus, referre, quod gestum est: quia & quædam in eo Martini virtutum portio est: & res digna miraculo, rectè memoriæ mandabitur in exemplum cauendi, si quid deinceps vsquam tale contigerit. Clarus quidam nomine, adulescens nobilissimus, mox presbyter, nunc felici beatus excessu, cum relictis omnibus se ad Martinum contulisset, breui tempore ad summum fidei, virtutumque omnium culmen enituit. Itaque cum haud longè sibi ab Episcopi monasterio tabernaculum constituisset, multique fratres commorarentur apud eum, iuuenis quidam ad eum, Anatolius nomine, sub professione monachi omnem humilitatem atque innocentiam mentitus, accessit, habitauitque aliquandiu in commune cum cæteris. Dein procedente tempore, angelos apud se loqui solere dicebat. Cui cum fidem nullus adhiberet, signis quibusdam, plerosque ad credendum coarctabat. Postremò eousque processit, vt inter se ac Deum angelos discurrere prædicaret. Iamque se vnum ex prophetis haberi volebat. Clarus tamen nequaquam ad credendum cogi poterat. Ille autem ei iram Domini, & præsentem plagas, cur sancto non crederet, comminatus, postremò in hanc vocem fertur erupisse: Eccè hac nocte vestem mihi candidam Dominus de celo dabit, qua indutus, in medio vestrum diuersabor, idque vobis signum erit, me in Dei esse virtute, qui Dei veste donatus sim. Tum verò grandis omnium ad hanc professionem expectatio fuit. Itaque ad mediam serè noctem, fremitu insulantium commoueri omne monasterium loco visum est. Cellulam autem, qua idem adulescens continebatur, crebris cerneret micare luminibus, fremitusque in ea discurrentium, & murmur quoddam multarum vocum audiebatur. Deindè factò silentio egressus, vnum de fratribus Sabatium nomine, ad se vocat, tunicamque ei, qua erat indutus, ostendit. Obstupefactus ille, conuocat cæteros: ipse etiam Clarus accurrit, adhibitoque lumine, vestem omnes diligenter inspiciunt. Erat autem summa mollitie, candore eximio, micanti purpura: nec tamen, cuius esset generis aut velleris, poterat agnosci. Curiosus tamen oculis aut digitis atrectata, non aliud, quam vestis videbatur. Interea Clarus fratres admonet orationi insistere, vt manifestius eis Dominus, quidnam esset, ostenderet. Itaque reliquum noctis hymnis psalmisque consumitur. At vbi illuxit dies, apprehensum dextera trahere ad Martinum volebant, benè conscij illud illum diaboli arte non posse. Tunc verò reniti ac reclamare miser cepit, interdictumque sibi esse dicebat, nè se Martino ostenderet. Cumque inuitum

URTIUS

90 per
100 per

RVIII

5

Vide iu-
nis infamiam
eueritatem
& arrogan-
tiam.

eum ire compellerent, inter trahentium manus vestis euanuit. Vnde quis dubitet hanc etiam Martini fuisse virtutem, vt phantasmam suam diabolus, cum erar Martini oculis ingerenda, dissimulare diutius aut regere non posset? Animaduertum est autem, eodem serè tempore fuisse in Hispanijs iuuenem, qui cum sibi multis signis authoritatem parauisset, eousquè elatus est, vt se Eliam profiteretur. Quod cum plerique temerè credidissent, addidit vt se Christum esse diceret. In quo etiam adeo illi sit, vt cum quidam Episcopus Rufus nomine, vt Deum adoraret, Propter quod eum postea ab Episcopatu deiectum vidimus. Plerique etiam nobis è fratribus reuelant eodem tempore in Oriente quendam exitisse, qui se Iohannem esse iacitaret. Ex quo conijcere possumus, istiusmodi pseudoprophetis existentibus, Antichristi aduentum imminere: qui iam in istis mysterium iniquitatis operatur. Neque enim pretereundum videtur, quanta Martinum sub iisdem diebus diabolus arte tentauerit. Quodam enim die præmissa præ se & circumtectus ipsa luce purpurea, quò facilius claritate assumpti fulgoris illuderet, veste etiam regia indutus, diademate ex gemmis auroque redimitus, calceis auro illitis, sereno ore, lata facie, vt nihil minus, quam diabolus putaretur, oranti in cellula adstitit. Cumque Martinus primo adpectu eius fuisset hebetatus, diu multumque silentium ambo tenuerunt. Tum prior diabolus: Agnosce, inquit, Martine, quem cernis: Christus ego sum: descensus ad terram prius me tibi manifestare volui. Ad hæc cum Martinus taceret, neque quicquam responsi referret: iterare ausus est diabolus professionis audaciam: Martine, qui dubitas credere, cum videas? Christus ego sum. Tum ille, reuelante sibi spiritu, vt intelligeret diabolū esse, non Dominum: Non se, inquit, Dominus Iesus purpuratum & diademate renitentem venturum esse prædixit. Ego Christum, nisi in eo habitus formaque, qua passus est, nisi Crucis stigmata præferentem, venisse non credam. Ad hæc ille vocem statim, vt fumus euanuit. Cellulam quoque tanto fetore completam, vt indubia indicia relinqueret, diabolus se fuisse. Hoc ita gestum, vt supra reuelatum ex ipsius Martini ore cognoui: nè quis forè existimet fabulosum.

Diabolus
Christum se
dicentem
egregie con-
futat vir fan-
ctus.

Cap. 26.

Sulpitius à
sancto viro
humanissimi
me accepit.

S. Paulini
encomium.

Matt. 19.

Precelari te-
stimonium
de doctri-
na sancti viri.

Nam cum olim, audita eius fide, vita atque virtutibus, desiderio illius æstuarerem, gratiam nobis ad eum videndum peregrinationem suscepimus, simul quia iam ardebat animus illius scribere vitam, partim ab ipso, in quantum ille interrogari potuit, sciscitanti sumus: partim ab his, qui interfuerant, vel sciebant, cognouimus. Quo quidem tempore credi non potest, qua me humilitate, qua benignitate suscepit, congratulatus plurimum, & gaudis in Domino, quod tanti esset habitus à nobis quem peregrinatione suscepta experissemus. Miserum me: penè non audeo confiteri, cum me sancto conuiuio suo dignatus est adhibere. Aquam manibus nostris ipse obtulit: ad vesperum autem ipse nobis pedes abluit. Nec reniti, aut contraria constantia fuit, ita illius autoritate oppressus sum, vt nefas putarem, si non acquiescisssem. Sermo autem illius non alius apud nos fuit, quam mundi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominum Iesum liberi expeditique sequeremur. Præstantissimumque nobis præsentium temporum illustris viri Paulini, cuius supra mentionem fecimus, exemplum ingerebat: qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus Euangelica præcepta complèsser. Illum nobis sequendum, illum clamabat imitandum, beatumque esse præfens seculum tante fide virtutisque documento: cum secundum sententiam Domini, diues & possidens multa, vendendo omnia & dando pauperibus, quod erat factò impossibile, possibile fecisset exemplo. Iam verò in verbis & confabulatione eius quanta grauitas, quanta dignitas erat? quàm alacer, quàm efficax, quàm in absoluedis scripturarum quaestio- nibus promptus & facilis? Et quia multos ad hanc partem incredulos scio, quippe quos viderim, me ipso etiam referente, non credere: Iesum testor, spemque communi- nem, me ex nullius vnquam ore tantum scientiæ, tantum ingenij, tam boni & tam puri fermoris audisse. Quamquam in Martini virtutibus quætula est ista laudatio? nisi quòd mirum est, homini illiterato ne hanc quidem gratiam defuisse.

Sed iam finè liber postulat: sermo claudendus est, non quòd omnia, quæ de Martino fuerant dicenda, defecerint, sed quia nos vt inertes poetæ, extremo in opere negligentes, victi materiæ mole succumbimus. Nam etsi facta illius explicari verbis vtcunquè potuerunt, interioram vitam illius, quotidianam conuersationem, & am- mum celo semper intentum, nulla vnquam, (verè profiteor) nulla explicabit oratio. Illam scilicet perseverantiam & temperamentum in abstinentia & ieiunijs, porren-
tiam

tiam in vigilijs & orationibus, noctesque ab eo perindè ac dies actas, nullumque va-
 cuum ab opere Dei tempus, quo vel ocio indulserit, vel negotio, sed ne cibo aut
 somno quidem, nisi quatenus naturæ cogeret necessitas. Verè farebor, non si ipse
 (vt aiunt) ab inferis Homerus emergeret, posset exponere: adèò Martini omnia ma-
 iora sunt, quàm vt verbis concipi queant. Nulla vnquam hora, momentumque præ-
 terijt, quin aut orationi incumberet, aut insisteret lectioni. Quamquam etiam inter
 legendum, aut si quid aliud forrè agebat, nunquam animum ab oratione laxabat.
 Nimirum vt fabris ferrarijs moris est, qui inter operandum pro quodam laboris leua-
 mine incudem suam feriunt: ità Martinus, etiam dum aliud agere videretur, semper
 orabat. O verè beatus, in quo dolus non fuit, neminem iudicans, neminem da-
 mnans, nulli malū pro malo reddens. Tantam quippè aduersum omnes iniurias pa-
 tientiam assumpserat, vt cum esset summus sacerdos, impunè etiam ab infimis cleri-
 cis laederetur: nec propter id eos aut loco vnquam amouerit, aut à sua, quantum in
 ipso fuit, charitate repulerit. Nemo vnquam illum vidit iratum, nemo moerentem,
 nemo ridentem: vnus, idemque, semper cælestem quodam modo lætitiæ vultu
 præferens, extra naturam hominis videbatur. Nunquam in illius ore, nisi Christus:
 nunquam in illius corde, nisi pietas, nisi pax, nisi misericordia inerat. Plerumquè eti-
 am pro eorum, qui obrectatores illius videbantur, solebat flere peccatis, qui remo-
 tum & quietum venenatis linguis, & vipereo ore carpebant. Et verè nonnullos ex-
 perti fumus inuidos virtutis, vitæque eius, qui in illo oderant, quod in se non videbant,
 & quod imitari non valebant. Atque (ò nefas dolendum, & ingemiscendum) non
 alij fuere insectatores eius, (licèt pauci admodum) non alij tamen, quàm Episcopi,
 ferebantur. Nec verò quenquam nominare necesse est, licèt nos ipsos plerique cir-
 cunlatrent. Sufficit, vt si quis ex his hæc legerit & agnouerit, erubescat. Nam si
 irascitur, de seipso dictum farebitur, cum forrassè nos de alijs senserimus. Non refu-
 gimus autem, vt si qui eiusmodi sunt, nos quoque cum tali viro oderint. Illud facile
 confido, omnibus sanctis opusculum istud gratum fore. Deceterò, si quis hæc infi-
 deliter legerit, ipse peccabit. Ego mihi conscius sum, me rerum fide & amore Christi
 impulsam, vt scriberem, manifesta exposuisse, & vera dixisse. Paratumque, vt spero,
 habebit à Deo præmium, non quicumque legerit, sed quicumque crediderit.

Abstinètia,
 ieiunia vi-
 gilia & ora-
 tiones S.
 Martini.

Exercitia
 eius.

Summa pa-
 tientia.

Mira animi
 serenitas.

UR IUS

1000
 1000
 RVIII
 5

Ex Dialogo 2. Sulpitij, Gallo, Sulpitio, & Posthumiano interlocutoribus.

GALLVS. Quo primùm tempore, relicis scholis, beato me viro iunxi, pau-
 cos post dies euntem ad ecclesiam sequebamur. Interim ei seminudus hy-
 bernis mensibus pauper occurrit, orans sibi vestimentum dari. Tunc ille,
 accersito archidiacono, iussit argentem sine dilatione vestiri. Deindè se-
 cretarium ingressus, cum solus, vt erat illi consuetudo, resideret, (hanc enim sibi eri-
 am in ecclesia solitudinem, permissa à clericis libertate, præstabat) cum quidam in
 alio secretario presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis nego-
 cijs occupati: Martinum verò vsque in eam horam, qua solennia populo agi consue-
 tudo deposceret, sua solitudo cohibebat. Illud non præteribo, quod in secretario
 sedens, nunquam cathedra vsus est. Nam in ecclesia nemo vnquam illum sedere
 conspexit, sicut quandam nupèr (testor Deum) non sine meo pudore vidi, sublimi
 solio, & quasi regio tribunali, celsa sede residentem. Sedebat autem Martinus in sel-
 lula rusticana, vt sunt istæ in vsibus seruulorum, quas nos rustici Galli tripedias, vos
 scholastici, aut certè tu, qui de Græcia venis, tripodas nuncupatis. Ergò hoc secre-
 tum beati viri pauper ille captans, cum ei archidiaconus dare tunicam distulisset,
 irrupit, dissimulatum se à clerico querens, ac algerè deplorans. Nec mora: sanctus,
 paupere non vidente, intra amphibalum sibi tunicam latenter educit, pauperemque
 contactum discedere iubet. Dein paulò post archidiaconus ingressus, admonet pro
 consuetudine expectare in ecclesia populum, illum ad agenda Missarum solennia
 debere procedere. Cui ille respondens, ait: Pauperem prius (de se autem dicebat)
 oportere vestiri: se ad ecclesiam non posse procedere, nisi vestem pauper acciperet.
 Diaconus verò nihil intelligens, quia extrinsecus indutum amphibalo, veste nudum
 interius non videbat: postremò pauperem non comparère causatur. Mihi, inquit,
 vestis, quæ parata est, deferatur: pauper non deest vestiendus. Arctatus demùm
 clericus, & necessitate compulsus, iamque felle commotus, è proximis tabernis
 niger-

Cap. 1.

S. Martinus
 in templo
 nunq̃ sedis.

Seipsum nu-
 dat, & vestit
 pauperem.

Missarum
 solennitas.

nigerrimam vestem, breuem atque hispidam, quinque comparatam argenteis rapit, atque ante Martini pedes iratus exponit. En, inquit, vestem: sed pauper hic non est. Ille nihil motus, iubet eum paulum stare pro foribus: secretum vtiq̄ procurantem sibi vestem nudus imponeret: totis viribus elaborans, vt posset occultum esse, quod fecerat. Sed quando in sanctis viris latent ista quarentibus? Velint, nolint, cuncta produntur.

Cap. 3. Cum hac igitur oblaturus sacrificium Deo veste procedit. Quo quidem die (mirum dicturus sum) cum iam altarium, sicut est solenne, benediceret, globum ignis de capite illius vidimus emicare, ita vt in sublime contendens, longius collum crinenterque flamma produceret. Hoc licet celeberrimo factu die, in magna populi multitudine viderimus, tamen vna tantum de virginibus, & vnus de presbyteris, tres tantum videtur de monachis. Caeteri cur non viderint, non potest nostri esse iudicij.

Cap. 3. Per idem ferè tempus cum Euanthus auunculus meus, vir licet seculi negocijs occupatus, tamen admodum Christianus, grauissima agritudine, extremo mortis periculo coepisset vrgeri, Martinum euocauit. Nec cunctatus ille, properauit. Primum tamen, quam medium viae spatium vir beatus euolueret, virtutem aduenientis sensit, agrotus, recepta continuo sanitate: venientibus nobis, obuiam ipse processit. Altera die redire cupientem magna prece detinuit, cum interim vnum e familia puerum lethali ictu serpens perculit. Quem iam exanimem vi veneni, ipse Euanthus super humeris illatum, ante pedes sancti viri, nihil illi impossibile confisus, exposuit. Iamque se malum serpentes per omnia membra ita diffuderat, vt cerneret omnibus venis, flatam cutem, & vt ris instar tensa vitalia. Manu Martinus porrecta, vniuersa pueri membra pertractans, digitum prope ipsum vulnusculum, quo bestia virus infuderat, fixit. Tum vero (mira dicturus sum) vidimus venenum ex omni parte reuocatum, at Martini digitum cucurrisse. Deinde per illud vlcis foramen exiguum ita virus stupens, cum sanguine, vt solet ex vberibus caprarum aut ouium, pastorum manu pressis, longa linea copiosi lactis effluere. Puer surrexit incolumis. Nos obstupescere tanta rei miraculo, id, quod ipsa cogebat veritas, fatebamur, non esse sub caelo, qui Martinum posset imitari.

Cap. 4. Consequenti itidem tempore, iter cum eodem, dum dioecesem visitat, agebamus. Nobis nescio qua necessitate remorantibus, aliquantulum ille processerat. Interim per aggerem publicum plena militantibus viris fiscalis rheda veniebat. Sed vbi Martinum in veste hispida nigro & pendulo palliolo circumiectum, contigua de litere iumenta viderunt, paululum in partem alteram paucifecta cesserunt. Deinde sumibus implicatis protensos illos, quibus (vt saepe vidistis) misera illa animalia coglobantur, ordines miscuerunt. Dumque aegre expediuntur, moram fecere properantibus. Qua permoti iniuria militantes, precipitatis in terram saltibus, se dederunt: deinde Martinum flagris ac fustibus vrgere coeperunt: cum quidem ille mutus, & incredibili patientia praebens terga cadentibus, maiorem insaniam infelicibus comoueret: magis ex hoc furentes, quod ille quasi non sentiens, verbera illata contemneret. Nos illico consecuti, sed e cruentum, atque vniuersa corporis parte laniatum, cum exanimis in terram procubisset, inuenimus: statimque eum a fello suo imposuimus, ac locum cedis illius execrates, rapitum abire properauimus. Interea illi regressi ad rhedam suam, furore satiato, agi, quod ire coeperant, iumenta praecipunt: quae cum omnia solo fixa, ac si aenea riguisent, tollentibus altius vocem magistris, flagris hinc atque inde resonantibus nihil penitus mouebantur. Consurgunt deinde omnes pariter in verbera: consumit Gallicas mularum poena mastigas: tota rapitur sylua de proximo: trabibus iumenta tunduntur: Sed nihil penitus saeva manus agebant: vno eodemque loco stabant fixa simulacra. Quid agerent infelices homines nesciebant. Nec iam vltra distimulare poterant, quin quantilibet brutis pectoribus, agnoscerent diuino numine teneri. Tandem ergo in sese reuersi, coeperunt quaerere, quis ille esset, quem in eodem loco paululum ante cecidissent. Cum percontantes cognoscunt ex vianibus Martinum a se tam crudeliter verberatum: tum vero apparere omnibus causa manifesta: nec ignorare iam poterant, quin ob illius viri iniuriam tenerentur. Igitur omnes rapidis nos passibus consequuntur, conscij audacis facti, ac merito pudore confusi, stantes, & puluere, quo se ipsi saedauerant, capita atque ora conspersi, ante Martini se genua prouoluunt, veniam precantes, & vt eos abire sineret, postulantes: satis se vel sola conscientia dedisse poenarum, satisque intellexisse, quod a cosis ipsos viuos absorbere terra

Res admirabilem ratione sane digna.

Admiranda sancti viri tolerantia.

Diuina vltio in eos, qui eum ceciderunt.

terra potuisset, vel ipsi potius, amissis sensibus, in immobilem saxorum naturam rige- scere debuissent, sicut affixa locis, quibus steterant, iumenta vidissent: orare se, atque obsecrare, ut in dulgeret scelerei veniam, & copiam praestaret abundi. Senferat etiam, priusquam accurrerent, vir beatus illos teneri, nobisque id antè iam dixerat. Veniam tamen clementer in dulsit, eosdemque abire permisit, animalibus restituis.

Clementia eius in dan- da hostibus venia.

Illud autem animaduerti sapè, Sulpiti, Martinum tibi dicere solitum, nequaquam sibi in Episcopatu eam virtutum gratiam suppetisse, quam prius se habuisse meminisset. Quod si verum est, immò quia verum est, conijcere possumus, quanta fuerint illa, quae monachus operatus est, & quae, teste nullo, solus exercuit, cum tanta illum in Episcopatu signa fecisse sub oculis omnium viderimus. Multa quidem illius prius gesta innotuere mundo, neque potuere celari: sed innumerabilia esse dicuntur, quae, dum iactantiam vitat, occultauit, neque in hominum notitiam passus est peruenire: quippe qui humanam substantiam supergressus, virtutis suae conscientia mundi gloriam calcans, caelo teste frueretur. Quod verum esse vel ex his, quae comperta nobis sunt, nec latere potuerunt, possumus aestimare. Siquidem ante Episcopatum duos mortuos vitae restituerit, quod liber tuus plenius est locurus: in Episcopatu verò (quod praetermississe te miror) vnum tantummodo suscitauerit. Cuius rei ego testis sum, si tamen nihil de minus idoneo teste dubitatis. Id ipsum autem vobis, qualiter sit gestum, explicabo.

Cap. 5.

Innumera facta sua celauit vir Dei.

Fuerat causa, nescio quae, qua Carnotum oppidum petebamus. Interea dum vicum quandam, habitantium multitudine frequentissimum, praeteriremus, obuia nobis immanis turba processit, quae erat rota gentilium. nam nemo in illo vico nouerat Christum. Verum ad famam tanti viri, campos omnes late patentes confluentium multitudine contexerat. Intellexit hic Martinus operandum, & annuncians sibi spiritus, totus infremuit. Nec mortale sonans, verbum Dei gentibus praedicabat, saepius ingemiscens, cur tanta Dominum Saluatorem turba nesciret. Interea sicut nos incredibilis circumdederat multitudo, mulier quaedam, cuius filius paulo ante defecerat, corpus exanime beato viro protensis manibus coepit offerre, dicens: Scimus quia amicus Dei es: restitue mihi filium meum, quia vnicus mihi est. Iunxit se caetera multitudo, & matris precibus acclamabat. Tum Martinus videns pro expectantium salute (vt postea nobis ipse dicebat) consequi se posse virtutem, defuncti corpus proprijs manibus accepit. Et cum, expectantibus cunctis, genua flexisset, vbi consummata oratione surrexit, viuum paruulum matri restituit. Tum verò multitudo omnis, in caelum clamore sublato, Christum Dominum fateri, postremo cuncti cateruatim ad genua beati viri ruere coeperunt, fideliter postulantes, vt eos faceret Christianos. Nec cunctatus, in medio, vt erat, campo cunctos imposita vniuersis manu, catechumenos fecit, cum quidem ad nos conuersus diceret, non irrationabiliter in campo catechumenos fieri, vbi solent martyres consecrari. Vicisti (inquit Posthumianus) Galle, vicisti: non vti quae me, qui Martini sum potius assertor, & qui haec omnia de illo viro & scitui semper, & credidi: sed eremitas omnes, anachoretasque vicisti. Nemo enim illorum, sicut Martinus hic vester, immò noster, mortuis imperauit. Meritoque hunc iste Sulpitius Apostolis comparat & prophetis, quem per omnia illis esse consimilem, fidei virtus, ac virtutum opera restantur. Sed perge, quae so, quanquam nihil magnificientius audire possumus: perge tamen, Galle, quod etiam nunc de Martino superest sermonis euoluere. Nam etiam minima illius & quotidiana animus festinat agnoscere: quia minima illius, aliorum maximis maiora esse, nulli dubium est. Ita faciam, Gallus inquit. Verum id, quod dicturus sum, ipse non vidi. Prius enim gesta res est, quam me illi viro iungerem. Sed factum celebre est, fidelium fratrum, qui interfuerant, sermone vulgatum.

Excitat pu- crum mortuū, & multi pa- gani crediti in Christū.

Eodem ferè tempore, cum primùm Episcopus datus est, fuit ei necessitas adire comitatum. Valentianus tum maior rerum potiebatur. Is cum Martinum ea petere cognouisset, quae praestare nolebat, iussit eum palatij foribus arceri. Etenim ad animum illius immitem atque superbum vxor accesserat Arriana, quae rotum illum à sancto viro, nè ei debitam reuerentiam praestaret, auerterat. Itaque Martinus vbi semel atque iterum superbum principem frustra adire tentauit, recurrit ad nota praesidia: cilicio obuoluitur, cinere conspergitur, cibo potuque abstinet, orationem noctibus, diebusque perpetuat. Septimo verò die assistit ei Angelus, iubetque eum ad palatium ire securum, regias fores, quantunlibet clausas, spontè referendas, Imperatoris superbum

Cap. 6.

Vide sancti viri vicitata praesidia.

URIVS
9 per
10 ber
RVIII
5



superbum spiritum molliendum. Igitur istiusmodi presentis Angeli confirmatus al-
loquio, & fretus auxilio, palatium petit. Patent limina, nullus obstitit, postremò usque
ad Regem, nemine prohibente, peruenit. Qui cum venientem eminens videret, in-
frendens cur fuisset admittus, nequaquam assurgere est dignatus adstanti, donè re-
giam sellam ignis operiret, ipsumque Regem ea corporis parte, qua sedebat, afflaret
incendium. Ità folio suo superbus excutitur, & Martino inuitus assurgit: multum-
que complexus, quem spernere antè decreuerat, virtutem se sensisse diuinam emen-
dator fatebatur. Nec expectatis Martini precibus, priùs omnia praestitit, quam roga-
retur. Colloquio illum atque conuiuio frequenter afficiuit, postremò abeunti multa
munera obrulit: quæ vir beatus, vt semper paupertatis custos, cuncta reiecit. Et quia
palatium semèl ingressi sumus, licèt diuersis in palatio temporibus gesta conuectam,
nequaquam enim prætermittendum videtur circa Martini admirationem Regina
fidelis exemplum.

Cap. 7.

Maximus Imperator Republicam gubernabat, vir omni vitæ merito prædica-
tus, si ei vel diadema non legitimè, tumultuante milite, impostum repudiare, vel ar-
mis ciuilibus abstinere licuisset. Sed magnum Imperium nec sine periculo tenui, nec
sine armis potuit teneri. Hic Martinum sæpius euocatum, receptumque intra palati-
um, venerabiliter honorabat. Totus illi cum eo sermo de presentibus, de futuris, de
fidelium gloria, de aternitate sanctorum: cum interim diebus ac noctibus de ore
Martini Regina pendebat, Euangelico illo non inferior exemplo, pedes sancti flentu
rigabat, crine tergebat. Martinus, quem nulla vnquam fœmina contigisset, istius affi-
duitatem, immò potiùs seruitutem, non poterat euadere. Non illa opes regni, non
Imperij dignitatem, non diadema, non purpuram cogitabat: diuelli à Martini pedi-
bus, solo strata, non poterat. Postremò à viro suo poscit, dein Martinum uterque
compellunt, vt ei, remotis omnibus ministris, præberet sola conuiuium. Nec potuit

Memorabile reginæ exemplum.

vir beatus obstinatius reluctari. Componitur castus reginæ manibus apparatus, sel-
lulam ipsa confertit, mensam admouet, aquam manibus subministrat, cibum,
quem ipsa coxerat, apponit. Ipsa, illo sedente, eminens fœmina famulantium disci-
plinam, solo fixa, consistit immobilis, per omnia ministrantis modestiam, & humili-
tatem exhibens seruiantis. Miscuit ipsa bibituro, & ipsa porrexit. Finita cœnula, fra-
gmenta panis absumpti micasque collegit, satis fideliter illas reliquias Imperialibus
epulis anteponens. Beata mulier tanto pietatis affectu, illi meritò comparanda, quæ
venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: si quidem simplicem sequamur
historiam: Sed si fides reginarum est conferenda, (quod mihi liceat, separata mythe-
rij maiestare, dixisse) illa expetiuit audire sapientiam: ista non tantùm audisse conta-
ta, sed & meruit seruire sapienti.

3. Regio.

Ad hæc Posthumianus: Iam dudum, inquit, Galle, audiens te loquentem, vehemen-
ter admiror Reginæ fidem. Sed vbi illud est, quòd nulla vnquam fœmina ferebatur
proprius adstitisse Martino? Eccè ista non solum adstitit, sed etiã ministravit: & vereor
nè se isto aliquantulum tueatur exemplo, qui libenter fœminis inferuntur. Tum Gal-
lus: Quid tu, inquit, non vides, quòd solent docere grammatici, locum, tempus, per-
sonam? Proponere enim tibi ante oculos captum in palatio, Imperatoris precibus am-
biri. Reginæ fide cogi, temporis necessitate constringi, vt clausos carcere liberaret,
exilijs datos restitueret, bona adempta redhiberet. Hęc quanti putas consistere debuit
se Episcopo, vt pro his omnibus non aliquantulum de rigore propositi relaxaret? Ve-
runtamen quia occasione huius exempli malè vsuros esse aliquos arbitraris: illi verò
felices erunt, si à disciplina istius viri non recedant. Videant enim, quia Martino se-
mèl tantùm in vita iam septuagenario, non vidua libera, non virgo lasciuientis, sed sub
viro viuens, ipso viro pariter supplicante, regina seruiuit, & ministravit edenti, non
cum epulante discubuit. Nec ausa est participare conuiuium, sed deferebat obse-
quium. Discite igitur disciplinam. Seruiat tibi matrona, non imperet: & ministrat,
non recumbat. Sicut Martha illa ministravit Domino, nec tamen est adscita con-
uiuio: immò prælara ministranti, quæ verbum potiùs audiebat. Sed in Martino ista
Regina vtrunque compleuit: & ministravit, vt Martha: & audiuit, vt Maria. Quòd
si quis hoc vti voluerit exemplo, per omnia teneat exemplum. Talis causa sit, ta-
lisque persona, tale obsequium, tale conuiuium, & in omni vita semèl tantùm.
Præclare, inquit Posthumianus, nostros istos, vt Martini non egrediantur exemplum,
tua constringit oratio. Sed profiteor tibi, quia hæc surdis auribus audiuntur. Nam

Luc. 10.

Legat hæc qui fœminarum consuetudine delectatur.

si Martini sequeremur vias, nunquam causas de osculo diceremus, & vniuersis scauere opinionis opprobrijs careremus. Verum, sicut tu soles dicere, cum edacitatis argueris, Galli sumus: ita nos in hac parte nunquam vel Martini exemplo, vel tuis disputationibus corrigendi, fatemur. Veruntamen hæc nobis iam dudum agentibus, quid tu tam obstinate, Sulpiti, taces? Ego, inquam, non solum modò taceo, sed olim de istis tacere disposui. Nam quia quandam viduam, vagam, nitidulam, sumptuosam obiurgauerim lasciuus visitantem: itidemque virginem, adolescenti cuidam mihi charo indecentius adhaerentem, (cùm quidem ipsam frequenter audissem alios etiam, quia tanta agerent, in crepantem) tanta mihi omnium foeminarum, cunctorumque monachorum odia concitauit, vt aduersum me vtræque legionis iurata bella susceperint. Vnde, quæso, taceatis: nè etiam hoc, quod vos loquimini, ad meam referatur inuidiam. Tota vobis istorum mentio relinquatur: ad Martinum potiùs reuertamur. Tu, Galle, vraggressus es, coeptum opus explica.

S. Martini viae quales fuerint.

Tum ille: iam quidem vobis, inquit, tanta narraui, vt satisfacere studijs vestris meus sermo debuisset. Sed quia voluntati vestræ non obsecundare mihi non licet, quantum adhuc diei superest, loquar. Nam certè dum stramen illud, quod in lectos nostros paratur, adspicio, subuenit in memoriam etiam de stramine, in quo Martinus iacuerat, factam esse virtutem. Res ita gesta est.

Claudiomagus, vicus est in confinio Biturigum atque Turonorum. Ecclesia ibi est celebris religione sanctorum, nec minùs gloriosa sacrarum virginum multitudo. Præteriens ergò Martinus, in secretario ecclesie habuit mansionem. Post discessum illius cunctæ in secretarium illud virgines irruerunt, ad lambunt singula loca, vbi aut sederat vir beatus, aut steterat: stramentum etiam, in quo quicuerat, partiuntur. Vna earum post dies paucos partem straminis, quam sibi pro benedictione collegerat, enigmumeno, quem spiritus erroris agitabat, de ceruice suspendit. Nec mora, dicto citius cecidit demone, persona purgata est.

Cap. 8. *Claudio machus

Per idè ferè tempus Martino à Treuiris reuertenti sit obuiam vacca, quam demones agitabat: quæ relicto grege suo, in homines ferebatur, & iam multos noxiè petulans confoderat. Verum vbi nobis coepit esse contigua, ij, qui eam eminùs sequebantur, prædicere magna voce coeperunt, vt caueremus. Sed postquam ad nos toruis furibunda luminibus propius accessit, Martinus eleuata obuiam manu, pecudem consistere iubet. Quæ mox ad verbum illius stare coepit immobilis, cùm interea videt Martinus demonem dorso illius supersedentem. Quem increpans, Descende, inquit, fuisse de pecude, & innoxium animal agitare desiste. Pârui nequam spiritus, & recessit. Nec desuit sensus in bucula, quin se intelligeret liberatam. Ante pedes sancti viri, recepta quiete, prosternitur. Dein iubente Martino, gregem suum petijt, seque agmini cæterarum oue placidior immiscuit. Hoc illo fuit in tempore, quo inter medias positus flammæ, non sensit incendium. Quod mihi non arbitror esse referendum: quia hoc plenius iste Sulpitius, licet in libro suo præteritum, in epistola tamen postea, quam ad Eusebium tum presbyterum, modò Episcopum, fecit, exposuit. Quam tu, Posthumiane, (vt credo) legisti: aut si incognita tibi est, cùm libuerit, in promptu ex illo armario habes. Nos ab illo omiſsa referimus.

Cap. 9.

Pellit demones vacca.

Quodam autè tempore cùm diœceses circuiret, venantiùm agmen incurrimus. Canes leporem sequebantur. Iamque multo spatio victa bestiola, cùm vndiquè campis late patentibus nullum esset effugium, mortem imminentem iam iamque capiendæ crebris flexibus differebat. Cuius periculum vir beatus pia mente miseratus, imperat canibus vt desisterent sequi, & sinerent abire fugientem. Qui continuò ad primum eius sermonis imperium constiterunt. Crederes vindictos, immò potiùs affixos, in suis hætere vestigijs. Ità lepusculus, persecutoribus alligatis, incolumis euasit.

Cap. 10.

Vir pius lepusculi miseretur.

Operæ precium autem est, etiam familiaria illius verba, spiritali sale condita memorare. Quem recens tonſam fortè conspexerat: Euangelicum, inquit, mandatum ista compleuit: Duas habuit tunicas, vnâ earum largita est non habenti. Ità ergò & vos facere debetis. Itè cùm subulcum algentem, ac penè nudum in pellicea veste vidisset: En, inquit, Adam eiectus de paradiso, in veste pellicea sues pacit: sed nos, illo vetere deposito, nouum Adam potiùs induamus. Boues ex parte præta depauperant: porci etiam nonnulla suffoderant: pars cætera, quæ manebat illaesa, diuersis floribus quasi picta vernabat: Speciem, inquit, gerit pars illa coniugij, quæ pecore depaſta, etsi non penitus gratiam amisit herbarum, nullam tamen florum retinet dignita-

Cap. 11. Luc. 3.

URIVS
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

Virginitatis encomium.

dignitatem. Illa verò, quam porci, pecora immunda, foderunt, fornicationis imaginem foedam præterdit. Cæterùm illa portio, quæ nullam sensit iniuriam, gloriam virginitatis ostendit. Herbis foecunda luxuriat, foeni in ea fructus exuberant, & vltra omnem speciem distincta floribus, quasi gemmis micantibus ornata radiat. Beata species, & Deo digna. Nihil enim virginitati est comparandum. Ità & illi, qui conjugia fornicationi cõparant, vehementer errant: & illi, qui conjugia virginitati æquanda existimant, miseri penitus & stulti sunt. Verùm hæc à sapientibus tenenda dilucidatio est, vt conjugium pertineat ad veniam, virginitas spectet ad gloriam, fornicatio deputetur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur.

Cap. 12.

Miles quidam cingulum in Ecclesia, monachum professus, abiecerat: cellulam sibi eminens in remoto, quasi eremita victurus, exerat. Interea astutus inimicus variis cogitationibus brutum pectus agitabat, vt coniugem, quam Martinus in monasterio puellarum esse præceperat, voluntate mutata, secum potius vellet habitare. Ad iugum Martinum fortis eremita: quid haberet animi, confitetur. Ille verò vehementer cœpit abnuere, foeminam viro rursus iam monacho, non marito, incongrua ratione misceri. Postremò cum miles instaret, affirmans nihil hoc proposito esse nociturum, se solo coniugis vti velle solatio: porro nè rursus se in sua reuoluerent, non esse motuendum: se esse militem Christi, illam quoquẽ in eadem eiusdem militiæ sacramenta iurasse: pateretur Episcopus sanctus eos, sexum suum fidei merito nescientes, pariter militare. Tum Martinus, (verba vobis ipsa dicturus sum) Dic mihi, inquit, si tu quàm in bello fuisti, si in acie constitisti? At ille respondens: Frequenter, inquit, in acie steti, & bello frequenter interfui. Ad hæc Martinus: Dic mihi ergo: Nunquid in illa acie, quæ armata in prælium parabatur, aut iam aduersus hostilem exercitum collocato cominus pede districto ense pugnabat, vllam foeminam stare, aut pugnare vidisti? Tum demùm miles confusus erubuit, gratias agens, errori suo se non fuisse permissum, nec aspera increpatione verborum, sed vera & rationabili secundum personam militis comparatione correctum. Martinus autem conuersus ad nos, sic, cum frequens fratrum turba vallauerat: Mulier, inquit, virorum castra non adiacet: acies militum separata consistat: procul foemina in suo degens tabernaculo, sit remota: contemptibile enim reddit exercitum, si virorum cohortibus turba foemineã misceatur. Miles in acie, miles pugnet in campo: mulier se intra murorum munimenta contineat. Habet & illa gloriam suam, si pudicitiam, viro absente, seruaauerit. Cuius hæc prima virtus, & consummata victoria est, non videri.

Cap. 13.

Illud verò, Sulpiti, meminisse te credo, quo affectu nobis, cum & tu coram adesses, illam virginem prædicaret, quæ ità se penitus ab omnium virorum oculis remouisset, vt ne ipsum quidem ad se Martinum, cum eam ille officij causa visitare vellet, admiserit. Nam cum prope agellum illius præteriret, in quo se iam ante complures annos pudica cohibebat, audita fide illius atque virtute, diuertit, vt tam illustri meriti puellam religioso officio Episcopus honoraret. Nos consequentes, gauisuram illam virginem purabamus, si quidem hoc in testimonium virtutis suæ esse habituram, ad quam tanti nominis sacerdos, deposito proposito rigore, venisset. Verùm illa fortissimi vincula propositi, ne Martini quidẽ contemplatione laxauit. Ità vir beatus, accepta per aliam foeminam excusatione laudabili, ab illius foribus, quæ se videndã salutandamque non dederat, lætus abscessit. O virginem gloriosam, quæ ne à Martino quidem passã est se videri. O Martinum beatum, qui illam repulsam non ad contumeliam suam duxit, sed magnificans illius cum exultatione virtutem, inuistatum in his duntaur regionibus gaudebat exẽplum. Ergò cum haud longè ab illa villula nos manere nox imminens cõgisset, xenium beato viro eadẽ illa virgo transmisit: Fecitq; Martinus, quod antè non fecerat. Nullius enim ille vnquam xenium munus accepit. Nihil ex his, quæ virgo venerabilis miserat, refutaui, dicens, benedictionẽ illius à sacerdote minime respuendã, quæ esset multis sacerdotibus præferenda. Audiãt, quæso, virgines hoc exemplum: vt fores suas, si eas mali obsidere voluerint, etiam bonis claudant: & nè ad se improbis sit liber accessus, non vereãtur excludere etiam sacerdotes. Totus hoc mundus exaudiat: Videri se à Martino virgo passã non est. Non vtriquẽ illa quencunque repulit sacerdotem: sed in eius viri conspectum puella non venit, quem videre salus videntium fuit. Quis autem hoc alius, præter Martinum, sacerdos non ad suam iniuriam retulisset? quos aduersus sanctam virginem motus, quantasque iras mente concepisset? hæreticam iudicaret, & anathematizandam esse decreuisset.

Exemplum illustre pudicissimæ virginis.

Adhortatio ad virgines.

uisset: Quam vero illi beate anima illas virgines prætulisset, quæ crebris occurribus ubique se præbent obuias sacerdotibus, quæ conuiuia sumptuosa disponunt, quæ vnâ pariter accumbunt? Sed quò me ducit oratio? Paululum iste liberior sermo reprimendus est, nè in aliquorum forsitan incurrat offensam. Etenim infidelibus obiurgationis verba non proderunt: fidelibus autem satisfaciunt exemplum. Verùm ego ita virtutem huius virginis prædicabo, vt tamen nihil illis quæ, ad Martinum videndum ex longinquis regionibus sæpè venerunt, arbitrer derogandum. Siquidem hoc beatum virum frequenter affectu etiam Angeli frequentant.

Angeli frequenter sanctum Martinum visitant.

Cæterum id, quod dicturus sum, Posthumiane, hoc tibi (me autem intuebatur) te ste rectè perhibeo. Quodã die ego & iste Sulpitius, pro foribus illius excubantes, iam per aliquot horas cum silentio sedebamus ingenti horrore & tremore, ac si ante Angelum tabernaculum mandatas excubias duceremus: cum quidem clauso cellula suæ ostio, nos ibi esse nesciret. Interim colloquentium murmur audiui, & mox horrore quodam circumfundimur: ac obstupentes, nec ignorare potuimus nescio quid fuisse diuinum. Post duas ferè horas ad nos Martinus egreditur, ac tum cum iste Sulpitius (sicut apud eum nemo familiaris loquebatur) coepit orare, vt piè quærentibus indicaret, quid illud diuini fuisset horroris, quod fatebamur nos ambo sensisse, vel eum quibus fuisset in cellula collocutus: tenuem enim nos licet, & vix intellectum, sermocinantium sonum pro foribus audisse. Tum ille diù multumque cunctatus, (sed nihil erat, quod ei Sulpitius non extorqueret inuito: Incredibilia fortè dicturus sum, sed Christo teste, non mentior: nisi quispiam est tam sacrilegus, vt Martinum putet fuisse mentitum) Dicam, inquit, vobis, sed vos nulli, quæso, dicatis: Agnes, Tecla & Maria mecum fuerunt. Referebat autem nobis vultum atque habitum singularum. Nec verò illo tantum die, sed frequenter se ab eis confessus est visitari. Petrum etiam & Paulum Apostolos videri à se sæpius non negauit.

Cap. 14.

Sulpitij singularis cum viro Dei familiaritas.

Crebro à sanctis visitatur.

Iam verò demones, prout ad eum quisque venisset, suis nominibus increpabat: Mercurium maximè patiebatur infestum: Iouem brutum atque hebetem esse dicebat. Hæc plerisque etiam in eodem monasterio constitutis incredibilia videbantur, nedum ego confidam omnes, qui hæc audient, credituros. Nam nisi inæstimabilem vitam atque virtutem Martinus egisset, nequaquam apud nos tanta gloria præditus haberetur. Quanquam minimè mirum, si in operibus Martini infirmitas humana dubitauerit, cum multos quoque hodie videamus nec Euangelij quidem credidisse. A Martino autem sæpè Angelos visos familiariter, & sensimus, & experti sumus. Rem minimam dicturus sum, sed tamen dicam.

Apud Nemausum Episcoporum synodus habebatur: ad quam quidem ire noluerat, sed quid gestum esset, scire cupiebat. Casu cum eo iste Sulpitius nauigabat: sed procul, vt semper, à cæteris in remota nauis parte residebat. Ibi ei Angelus, quid gestum esset in synodo, nunciauit. Nos postea tempus habiti concilij sollicitè requirentes, satis compertum habuimus ipso die fuisse conuentum, & ea ibi ab Episcopis fuisse decreta, quæ Martino Angelus nunciauerat.

Cap. 15. Synodus Nemausica.

Hæc cum maximè Gallus, necdum explicitis quæ statuerat referre, loqueretur, puer familiaris ingressus est nunciatus, Refrigerium presbyterum stare pro foribus. Dubitare coepimus, vtrum Gallum adhuc melius esset audire, an exoptatissimo nobis viro, qui officij causa ad nos veniebat, occurrere. Tum Gallus: Etiam si non ob aduentum sanctissimi sacerdotis relinquenda nobis hæc esset oratio, nox ipsa cogebat hucusque protractum finire sermonem, Verùm quia de Martini virtutibus nequaquam explicari vniuersa potuerunt, hæc vos hodie audisse sufficiat: cràs reliqua dicemus. Ità pariter, accepta Galli sponcione, surreximus.

Cap. 16.

Ex Dialogo 3. eiusdem, eiusdem interlocutoribus.

GALLVS: Conuenistis ad me audiendum, & sancti, & disertissimi: sed religio potius, quam doctas aures, vt arbitror, attulistis: audituri me fide testis, non oratoris copia, locuturum. Quæ autem hesternò dicta sunt, non reuoluam. Illa qui non audierunt, ex scriptis recognoscent. Noua Posthumianus expectat, nunciaturus Orienti, nè se in comparatione Martini præferat Occidenti.

Cap. 17.

Ac primum gessit animus, quod Refrigerius in aurè suggerit, explicare. Res in Carthago notena gesta est ciuitate. Pater filiam duodennem, ab vtero mutam puellam, Martino coepit offerre, postcens vt linguam ligatam, meritis suis sanctus absolueret. Ille cecidens

Cap. 18.

dens

URIVS

RVIII
5

dens Episcopis, qui tum fortè latus illius ambiebant, Valentiniano atque Vistricio, imparem se esse tantæ molis, sed illis quasi sanctioribus nihil impossibile, ferebatur. At illi pias preces vnâ cum patre supplici voce iungentes, orare Martinum, vt sperata præstaret. Nec cunctatus vtrâ, (vtrunque præclarum, & ostendendo humilitatem, nec differendo pietatem) iubet circumstantis populi multitudinem submoueri. Episcopus tantum & puellâ patre assistentibus, in orationem suo illo more prosternitur. dein pauxillum olei cum exorcismi præfatione benedicit, atque ita in os puellæ sanctificatû liquorem, cum & linguam illius digitis teneret, infudit. Nec fessellit sanctum virtutis euentus. Patris nomen interrogat, mox illa respondet. Proclamat pater cum gaudio pariter & lachrymis, Martini genua complexus: & hanc primam se filia audisse vocem, cunctis stupentibus, ferebatur. Ac nè cuiquam id fortè incredibile videretur, perhibeat vobis præfens Euagrius testimonium veritatis. Nam res ipso præfentem gesta est.

Benedictio
oleo sanat
mutam pu-
ellam.

Cap. 3.

Parum illud est, quod nupèr, Harpagio presbytero referente, cognoui: sed non præmittendum videtur, Auitiani comitis vxorem misisse Martino oleum, quod ad diuersas morborum causas (sicut est consuetudo) benediceret: ampullam vitream istiusmodi fuisse, vt rotunda in ventrem cresceret ore producta, sed oris extantis concavum non repletum: quia id moris sit, vascula illa sic complere, vt pars vmbonibus obstruendis libera relinquatur. Testabatur presbyter vidisse se oleum sub Martini benedictione creuisse, quoad exundante copia, supernè deflueret: eandemque, dum ad matrem familiâs vasculum referretur, seruasse virtutem. Nam inter manus puere portantis ita semper exundasse oleum, vt omne illius vestimentum copia superfluo quoris operiret: matronam ita vique ad summum labrum plenum vasculum recepisse, vt presbyter hodiè quoquè fateatur obdendi pessuli, quo claudi diligentius seruanda consueuerunt, in vitro illo spatium non fuisse.

Oleum be-
nedicente
viro Dei au-
getur.

Magnû mi-
raculum.

Mirum & illud quod huic (me autem intuebatur) memini contigisse. Vas vitreum cum oleo, quod Martinus benedixerat, in fenestra paululum editiore deposuit. Puere familiaris incautior linteum superpositum, ampullam ibi esse ignarus, attraxit: vas super constratum marmore pavementum decidit. Cunctis metu exterritis, nè benedictio deperisset, ampulla perindè incolumis est reperta, ac si super plumas mollissimas decidisset. Quæ res non potius ad casum, quam ad Martini est referenda virtutem: cuius benedictio perire non potuit.

Cap. 4.

Quid illud, quod factum est à quodam, cuius nomen, quia præfens est, & prodi se veruit, supprimeret? Cui quidem tempore hic etiam Saturninus interfuit. Canis nobis importunior oblatrabat: In nomine, inquit, Martini iubeo te obmutescere. Cani hæsit latratus in gutture. Lingua, vt abscissam putares, obmutuit. Itâ parum est, ipsum Martinum fecisse virtutes: credite mihi, quia etiam alij in nomine eius multa fecerunt.

Nota rem-
mitam.

Cap. 5.

Auitiani quondam comitis noueratis barbaram nimis, & vltra omnes cruentam, feritatem. Hic rabido spiritu ingressus Turonum ciuitatem, sequentibus cum miserabili facie ordinibus carenatis, diuersa perdendis parari iubet genera poenarum, disponens postero die, attonita ciuitate, ad opus tam triste procedere. Quod vult Martinus compertum est, solus paulò ante mediam noctem ad prætorium bestialius tendit. Sed cum profundæ noctis silentio quiescentibus cunctis, nulli foribus obferatis pateret ingressus, ante limina cruenta prosternitur. Interè Auitianus graui somno sepultus, Angelo irruente percellitur: Seruus, inquit, Dei ad tua limina iacet, & tu quiescis? Qua ille voce percepta, lecto suo turbatus excutitur: conuocatisque seruis, trepidus exclamat, Martinum esse pro foribus: Irent protinus, claustra referant, nè Dei seruis pateretur iniuriam. Sed illi (vt est omnium natura seruorum) vix prima limina egressi, irridentes dominum suum, quod somno fuisset illusus, negant quenquam esse pro foribus, ex suomet ingenio coniectantes neminem nocte posse vigilare, nedum illi crederent in illo noctis horrore iacere ad aliena limina sacerdotem. Idque Auitiano facile persuasum: rursùm soluitur in soporem. Sed mox vi maiore concussus, exclamat Martinum stare pro foribus: sibi idè nullam quietem animi corporisque permitti. Tardantibus seruis, ipse ad limina exteriora progreditur. Ibi Martinum, vt senserat, depræhendit. Percussus miser tanta manifestatione virtutis: Quid, inquit, hoc, domine, mihi fecisti? Nihil te loqui necessè est: Scio quid desideres: video quid requiras: discede quantocyus, nè me ob iniuriam tuâ caelestis ira consumat:

Commise-
ratio eius in
captiuos &
afflictos
quanta.

consumat: satis soluerim hucusquē pœnarū: crede, quia non leuiter apud me adum
est, vt ipse procederem. Post discessum autē sancti aduocat officiales suos: iubet omnes
custodias relaxari: & mox ipse proficiscitur. Itā fugato Auitiano, lætata est ciuitas &
liberata. Hæc cum multis Auitiano referente comperta sunt, tum nup̄r Refrigerius
presbyter, quem coram videtis, ab Agarido fideli viro ex tribunis sub inuocatione di-
uinæ maiestatis audiuit, qui sibi hoc ab ipso Auitiano relatum esse iurabant.

Cæterum nolo miremini, me hodiè facere, quod hesternò non feci, vt ad singulas
quaque virtutes nomina testium, personasque subnectam, ad quas, si quis fuerit in-
credulus, quia adhuc in corpore sunt, recurat. Exigit id infidelitas plurimorum,
qui in aliquibus, quæ hesternò memorata sunt, nutare dicuntur. Accipiant ergò tes-
tes adhuc incolumes atque viuentes: quibus, quia de fide nostra dubitant, magis cre-
dant. Sed si ad eò infideles sunt, profiteor, quia nec illis sunt credituri. Miror autem
quenquam, qui vel tenuem sensum religionis habeat, tantum piaculi velle commit-
tere, vt putet quenquam de Martino posse mentiri. Facebat à quoquam, qui sub Deo
viuit, ista suspicio. Nec enim Martinus hoc indiget, vt mendacijs afferatur. Sed tamen
totius sermonis fidem apud te, Christe, deponimus, nos nec alia dixisse, nec alia di-
cturos, quam quæ aut ipsi vidimus, aut quæ manifestis authoribus, vel plerunquē ipso
referente, cognouimus. Cæterum, etsi dialogi speciem, quo ad leuandum fastidium
lectio variaretur, assumpsimus, nos piè præstruere profitemur historię veritatem. Hęc
me extrinsecus inferere, non nullorū incredulitas non sine meo dolore compulerit:
sed redeat ad nostrum sermo confessum: In quo cum me tam studiosè audiri videam,
fatebor: necesse est, Aprum fecisse constanter, qui repulit infideles, eos tantum iudi-
cans audire debere, qui crederent. Effero, si quidem creditis, spiritu, & præ dolore
totus infansio: non credet Martini virtutibus Christiani, quas demones fatebantur?

Monasterium beati viri duobus à ciuitate erat millibus disparatum. Sed si quoriès
venturus ad ecclesiam, pedem extra suæ cellulæ limen extulerat, videres per totam
ecclesiam energumenos rugientes, & quasi adueniente iudice, agmina damnanda
repidare: vt aduentum Episcopi clericis, qui venturum esse nescirent, dæmoniorum
gemitus indicaret. Vidi quendam, appropinquante Martino, in aère raptum, mani-
bus extensis in sublime suspendi, vt nequaquam solum pedibus attingeret. Si quan-
dò autem exorcizandorum dæmonum Martinus operam recepisset, neminem man-
ibus atrectabat, neminem sermonibus increpabat, sicut plerunquē per clericos
rotatur turba verborum: sed ad mortis energumenis, cæteros iubebat abscedere, ac
foribus obseratis, in medio ecclesiæ, cilicio circumtectus, cinere respersus, solo stratus,
orabat. Tum verò cerneret miseris diuerso exitu perurgeri: hos sublatis in sublime
pedibus, quasi de nube pendere, nec tamen vestes defluere super faciem, nè faceret
verecundiam nudata pars corporum. At in parte alia videres sine interrogatione
vexatos, & sua crimina consistentes. Nomina etiam, nullo interrogante, prodebant.
Iste se louem, iste Mercurium fatebatur. Postremò cunctos diaboli ministros cum
ipso cerneret authore cruciari, vt iam illud in Martino fateamur impletum, quod
scriptum est, quoniam sancti de Angelis iudicabunt.

Pagum quandam in Senonico annis singulis grādo vastabat. Compulsi extremis ma-
lis incole à Martino auxilium poposcerunt, missa per Auspiciū prefectorium virum
satis fida legatione: cuius agros specialiter grauior, quam ceterorū assueuerat procel-
la populari. Sed facta ibi oratione, Martinus ita vniuersam penitus liberauit ab ingru-
enti peste regionem, vt per viginti annos, quibus postea māsit in corpore, grandinem
in illis locis nemo pertulerit. Quod nè fortuitum esse, & non potius Martino præsti-
tum, putaretur, eo anno, quo ille defunctus est, rursus incubuit rediuiua tempestas.
Adeo sensit & mundus viri fidelis excessum, vt cuius vita iure gaudebat, eiusdē morte
lugeret. Cæterum si ad hæc probanda, quæ diximus, testes etiam infirmior auditor ex-
egerit, non vnū ego hominem, sed millia multa producam, & totam in testimonium
virtutis experte Senonum aduocabo regionem. Et tamen tu, Refrigeri presbyter,
credo meministi, nup̄r nobis super hoc cum Romulo Auspicij illius filio, honorato
& religioso viro, fuisse sermonem, qui hæc nobis tanquam incomperta referebat, &
cum futuris prouentibus per assidua damna trepidaret, vt ipse vidisti, magno secum
mœrore lugebat, Martinum non in hæc tempora referuatum.

Sed vt ad Auitianū recurram, qui cum in omnibus locis, cunctisq; in vrbibus ede-
ret crudelitatis suæ infanda monumenta, Turonis tantum innocens erat: & illa be-

Vir sanctif-
simus miro
modo libe-
rat multos
miserè per-
dendos.

Cap. 6.

Vir sanctus
cilicio re-
ctus, cinere
adpersus,
solo stratus
curat hæ-
moniacos.

1. Cor. 6.

Cap. 7.

Grandinis
clade pellit.

Cap. 8.

URTIUS
OBER
NOBER
RVIII
5



stia, quæ humano sanguine, & infeliciū mortibus alabatur, mitem se atque tranquillum, beato viro præsentem, præstabat. Memini quodam die ad eum venisse Martinum, qui vbi secretarium eius ingressus est, vidit post tergum ipsius dæmonem miramagnitudinis assidentem. Quem cum eminens (vt verbo, quia ita necesse est, parum Latino loquamur) exufflasset, Auitianus se exufflari existimans: Quid me, inquit, sancte sic aspicias? Tum Martinus: Non te, inquit, sed eum, qui ceruici tuæ teter in cubili. Ità recessit diabolus, & reliquit familiare subfellium. Satisque constat, ab illo die Auitianum mitiorem fuisse: seu quod intellexerit egisse se semper assidentis sibi diaboli voluntatem: seu quod immundus spiritus ab illius confesso per Martinum fugatus, priuatus est potestate grassandi, cum erubesceret minister authorem, nec ministerum author vrgeret.

Cap. 9. In vico autem Ambatiensi, id est, castello veteri, quod nunc frequens habitatio fratribus, idolum noueratis grandi opere constructum. Politissimis saxi moles turrita surrexit, in qua collectio summitatis in thronum sublimem procedens, superstationem loci operis dignitate seruabat. Huius destructionem Marcello ibidem consistenti presbytero vir beatus sæpè mandauerat. Post aliquantulum temporis regressus, increpat presbyterum, cur adhuc idoli structura consisteret. Ille causatur ut militari manu, & vi publicæ multitudinis tantam molem posse subverti, ne dum idolum eile putare per imbecillos clericos aut infirmos monachos quiuisset curari. Tum Martinus recurrens ad nota præsidia, noctem totam in oratione perugilat. Martem orta tempestas, ædem idoli vsque ad fundamentum prouoluit. Verum hæc, Marcello teste, dicta sunt.

Cap. 10. Aliam eius non dissimilem in simili opere virtutem, Refrigerio ad stipulam, perhibeo. Columnam immensæ molis, cui idolum superstabat, parabat euertere: sed nulla erat facultas, qua id daretur effectui. Tum ad orationem suo more cõuertitur. Visum cunctis est, parilem quodammodo columnam ruere de cælo, quæ impacta idolo, totam illam expugnabilem molem soluit in puluerem. Parum scilicet, si inuisibiliter cæli virtutibus vteretur, nisi ipse virtutes visibiliter seruire Martino humanis etiã oculis cerneretur.

Cap. 11. Idem autem Refrigerius mihi testis est, mulierem profluuii sanguinis laborantem, cum Martini vestem exemplo mulieris illius Evangelicæ contigisset, sub momento temporis fuisse sanatum.

Cap. 12. Serpens flumen secabat, & ripam, in qua constiteramus, annatabat: In nomine, inquit, Domini iubeo te redire. Mox se mala bestia ad verbum sancti retorfit, & in vltior ripam, nobis inspeçantibus, transmeauit. Quod cum omnes non sine miraculo cerneremus, altiùs ingemiscens, ait: Serpentes me audiunt, & homines non audiunt.

Cap. 13. Piscem Paschæ diebus edere consuetus, paulò ante horam refectionis interrogat, an haberetur in promptu. Tum Cato diaconus, ad quem monasterij administratio pertinebat, doctus ipse piscari, negat per totum diem sibi vllam cessisse capturam: sed neque alios piscatores, qui vendere solebant, quicquam agere quiuisset: Vade, inquit, mitte linum tuum: captura proueniet. Contiguum flumini (vt Sulpitius iste delcriptus) habebamus habitaculum. Processimus cuncti, vt potè feriatis diebus, videre piscantem, omnium cordibus intentis non incassum futura tentamina, quibus piscis, Martino authore, Martini visus quæreretur. Ad primum iactum in rete per modico

immanem ezocem diaconus extraxit, & ad monasterium latus accurrens: Nimirum, vt dixit poeta nescio quis (vtimur enim versu scholastico, quia inter scholasticos fabulamur) Captiuumque suam mirantibus intulit Argis. Verè iste Christi discipulus gestarum à Salvatore virtutum, quas in exemplum sanctis suis edidit, æmulator Christum in se monstrabat operantem: qui sanctum suum vsquequaque glorificans, diuersarum munera gratiarum in vnum hominem conferebat.

Cap. 14. Testatur Arborius ex præfecto, vidisse se Martini manum sacrificium offerentis, vestitam quodammodo nobilissimis gemmis, luce micare purpurea, & ad mortuum dexteram, collisarum inter se fragorem audisse gemmarum.

Cap. 15. Veniam ad illud, quod propter notam temporum semper occultauit: se nos celare non potuit. In quo illud est miraculi, quod facie ad faciem cum eo Angelus est collocutus. Maximus Imperator, aliàs sanè bonus, deprauatus consilij sacerdotum, post Priscilliani necem, Ithacium Episcopum Priscilliani accusatorem, cæterosq; illius socios, quos nominare non est necesse, vi regia tuebatur, nè quis ei crimini daret, opera illius cuiuscumque modi hominem fuisse damnatum. Intercè Martinus multis grauibusque

Demon in
fides ceruici
immanis
tyranni, sed
cum abigit
vir Dei.

Tota nocte
orans, im-
petrat idoli
euerionem.

Aliud idolum
cælestis
destruitur.

Cap. 11.
Mart. 9.

Cap. 12.
Serpentem
profigat.

Cap. 13.

Ezocem, id
est, salmo-
nem.

Cap. 14.

Cap. 15.

Priscillia-
nus hereti-
cus occisus
à Maximo.

que laborantiū causis ad comitatum ire compulsus, procellam ipsam totius tempe-
 statis incurrit. Congregati apud Treuiros Episcopi tenebantur, qui quotidie cōmun-
 nicantes Ithacio, communem sibi causam fecerant. His vbi nunciatum est inopinan-
 tibus, adesse Martinū, totis animis labefacti, mullitare & trepidare cōeperunt. Et iam
 pridie Imperator ex eorum sententia decreuerat, tribunos summa potestate arma-
 tos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent, depræhensis vitam & bona adi-
 merent. Nec dubium erat, quin sanctorum etiam maximam turbam tempestas illa
 depopulatura esset: paruo discrimine inter hominum genera. Etenim tum solis ocu-
 lis iudicabatur, cum quis pallore potius, aut veste, quàm fide, hæreticus estimaretur.
 Hæc nequaquam placitura Martino Episcopi sentiebāt: sed malè conscijs illa vel mo-
 lestissima erat cura, nè se ab eorum cōmunione adueniens abstinere, non defuturis,
 qui tanti viri constantiam præmissa autoritate sequeretur. Ineunt cum Imperatore
 consilium, vt missis obuiam *Magistris officialibus, vrbem illam propius vetaretur ac-
 cedere, nisi se cum pace Episcoporum ibi consistentium affore fateretur. Quos ille cal-
 lidè frustratus, proficitur se cum pace Christi esse venturum. Postremò ingressus no-
 cturno tempore, adijt ecclesiam tantum orationis gratia. Postero die palatium petit.
 Præter multas, quas enumerare longum est, has principales petitiones habebat, pro
 Narsete comite, & Leucadio præfide, qui ambo Gratiani partium fuerant, pertinaci-
 onibus studijs, que non est huius temporis explicare, iram Imperatoris emeriti: illa
 præcipua cura, nè tribuni cum iure gladiorū ad Hispanias mitterentur. Pia enim erat
 sollicitudo Martino, vt non solum Christianos, qui sub illa erāt occasione vexandi, sed
 ipsos etiam hæreticos liberaret. Verum primo die, atque altero suspendit hominem
 callidus Imperator: sine vt rei pondus imponeret, siue quia nimis sibi implacabilis
 erat: seu quia (vt plerique tum arbitrabantur) auaritia repugnabat: siquidem in bo-
 na eorū inhaerent. Ferrus enim vir ille, multis bonisque actibus præditus, aduersus
 auaritiam parum cōsuluisse: nisi fortassè regni necessitate, quippè exhausto superio-
 ribus principibus Republicæ æratio, penè semper in expeditione atq; prociectu bel-
 lorum ciuiliū constitutus, facile excusabitur, quibuslibet occasionibus subsidia Im-
 perio parauisse. Interea Episcopi, quorū cōmunionem Martinus non inibat, trepidi
 ad Regem concurrunt, prædamnatos se conquerentes, actum esse de suo omniū sta-
 tu, si Theognisti pertinaciā, qui eos solus palam lata sententia condemnauerat, Mar-
 tini armarer authoritas: non oportuisse hominem recipi mœnibus: illum iam non
 defensorem hæreticorum esse, sed vindicem: nil actum morte Priscilliani, si Martinus
 exerceat illius vitionem. Postremò prostrati, cum fletu & lamentatione potestatem
 regiam implorant, vt vtatur aduersus vnum hominem vi sua. Nec multum aberat,
 quin cogere Imperator Martinum cum hæreticorum forte miscere. Sed ille, licet
 Episcopis nimio fauore esset obnoxius, non erat nescius, Martinum fide, sanctitate ac
 virtute cunctis præstare mortalibus. Alia longè via sanctum vincere parat: ac pri-
 mum secretò accersitum, blandè appellat, hæreticos iure damnatos more iudicio-
 rum publicorū, potius quàm insectationibus sacerdotum: non esse causam, qua Itha-
 cij, ceterorumq; partis eius cōmunionem putaret esse damnandam: Theognistum
 odio potius, quàm causa fecisse diffidium, eundemq; tamen solum esse, qui se à cō-
 munionem interim separarit: à reliquis nihil nouatum: quin etiam ante paucos dies
 habita synodus, Ithaciū pronūciauerat culpa non teneri. Quibus cum Martinus pa-
 rum moueretur, Rex ita acceditur, ac se de conspectu eius abripit: & mox percussio-
 res ijs, pro quibus Martinus rogauerat, diriguntur. Quod vbi Martino compertum
 iam noctis tempore est, palatium irrupit, spondet, si parceretur, se cōmunicaturum,
 dummodò & tribuni iam in excidium Ecclesiarū ad Hispanias missi retraherentur.
 Nec mora intercessit, Maximus indulget omnia. Postridie Felicis Episcopi ordinatio
 parabatur, sanctissimi sanè viri, & planè digni, qui meliore tēpore sacerdos fieret. Hu-
 ius diei cōmunionem Martinus iniuit, satius æstimans ad horā cedere, quàm his non
 cōsulere, quorū ceruicibus gladius imminebat. Veruntamen summa vi Episcopis ni-
 tentibus, vt cōmunionem illā subscriptione firmaret, extorqueri non potuit. Postero
 die se inde propiciens, cum reuertēs in via mœstus ingemisceret, se vel ad horam no-
 xie cōmunioni fuisse permixtum, haud longè à vico, cui nomen est Andethanna, quo
 vltam solitu dinē sylvarum secreta patiūtur, progressis paululum comitibus, ille sub-
 sedit, causam doloris & facti, accusante ac defendente inuicem cogitatione, peruo-
 lens. Adstitit ei repente Angelus: Meritò, inquit, Martine compungeris, sed aliter

*Magisterij

Nota quan-
 do toleran-
 di sint hæ-
 retici.

S. Martinus
 fide, sancti-
 tate ac vir-
 tute cunctis
 præeminet
 mortalibus.

Felix Epi-
 scopus san-
 ctissimus
 ordinatur.

UR IUS

gter
 nober
 RVIII
 5

exire nequisti: repara virtutem, resume constantiam, nè iam non periculũ gloriæ, sed salutis incurras. Itaque ab illo tempore satis cauit cum illa Ithaciana partis cõmunione misceri. Ceterũ cum quosdam ex energumenis tardius, quàm solebat, & gratia minore curaret, subindẽ nobis cum lachrymis fatebatur, se propter communione illius malum, cui se ipse vel puncto temporis necessitate, non spiritu, miscuisset, detrimentum sentire virtutis. Sedecim postea vixit annos: nullam synodum adiit, ab omnibus Episcoporum conuentibus se remouit.

Cap. 16. Sed planẽ, vt experti sumus, imminutam ad tempus gratiam, multiplice mercede reparauit. Vidi postea ad fores monasterij ipsius adductum energumenum, & prius quàm limen attingeret, fuisse curatum.

Cap. 17. Testantem quendam nupẽr audiui, cum in Tyrreno mari cursu illo, quo Romanum tenditur, nauigaret, subito turbinibus exortis, extremum vitæ omnibus fuisse disceptum. In quo cum quidam Aegyptius negociator, necdũ Christianus, magna voce clamauerit: Deus Martini, eripe nos: mox tempestatem fuisse sedatam, sequẽ opusculum cum summa placidi æquoris quiete tenuisse.

Cap. 18. Lycontius ex vicarijs, vir fidelis, cum familiam illius lues extrema vexaret, & immoderate calamitatis exemplo per totam domum corpora ægra procumberent, Martinum per literas implorauit auxilium. Quo tempore vir beatus rem esse promissit diffidens impetrari, nam spiritu sentiebat, domum illam diuino numine verberari: tamen non prius desistit, septem totos dies, totidemq; noctes orando & ieiunando continuam quàm id, quod exorandum receperat, impetraret. Mox ad eum Lycontius, diuinitus expertus beneficia, peruolauit, nuncians simul, & agens gratias, domum suam omnino periculo liberatam. Centum etiam argenti libras obtulit, quas vir beatus nec respuit, nec accepit: sed priusquàm pondus illud monasterij limen attingeret, redemptis id captiuis continuò deputauit. Et cum ei suggereretur à fratribus, vt aliquid ex eo in sumptus monasterij reseruaret, omnibus in angusto esse victum, multis deesse vestitum: Nos, inquit, Ecclesia & pascat, & vestiatur, dummodò nihil nostris vrbibus quæfuisse videamur.

Cap. 19. Succurrunt hoc loco viri illius magna miracula, quæ facilius admirari possum, quàm referre. Agnoscius profecto, quod dico: multa sunt illius, quæ non queant explicari: veluti istud est, quod nescio an ita, vt gestum est, à nobis possit exponi. Quidam è fratribus (nomen non ignoratis, sed celata persona est, nè sancto viro verecundiam fecerimus) quidam ergò, cum ad fornaculam illius carbonum copiam reperisset, & admota sibi fellula, diuaticatis pedibus super ignem illum nudato inguine redideret, continuò Martinus factam sacro tegmini sensit iniuriam, magna voce clamans: Quis (inquit) nudato inguine nostrum incestat habitaculum? Hoc vbi ille frater audiuit, & ex conscientia quòd increpabatur, agnouit, continuò ad nos cucurrit exanimis, pudorem suum non sine Martini virtute confessus.

Cap. 20. Quodam iridẽm die, dum in arca, quæ parua admodum, tabernaculum illius ambiebat, in illo suo, quod nōstis omnes, sedili ligneo resedisset, vidit duos dæmones in excelsa illa, quæ monasterio supereminet, rupe consistere: indẽ alacres ac latos vocem istiusmodi adhortationis emittere: Eia te Briçi, Eia te Briçi. Credo, cernebant miserum eminẽs propinquantem, conscij, quantam illi rabiẽ spiritus suscitassent. Nec mora, Briçius furibundus irrupit: ibi plenus insania, euomit in Martinum mille conuicia. Obiurgatus enim pridẽ ab eo fuerat, cur, qui nihil vnquam ante clericatum (quippe in monasterio ab ipso Martino nutritus) habuisset, equos aleret, manducantia compararet. Nam illo tempore arguebatur à multis, quòd non solum pueros, sed etiam puellas scitis vultibus, cõemisset. Quibus rebus infelicissimus, infanso felle commoratus, &, vt credo, præcipuẽ dæmonum illorum agiturus instinctu, Martinum ita aggressus est, vt vix manibus temperaret: cum quidem sanctus vultu placido, mente tranquilla, infelicis amentiam per mitia verba cohiberet. Sed ita in eo nequam spiritus redundabat, vt ne sua quidem illi, quanuis vana admodum, mens subesset: tremantibus labijs, incertoque vultu decolor, præ furore rotabat verba peccati, se affectans sanctiorem: quippẽ quia à primis annis in monasterio inter sacras ecclesiæ disciplinas, ipso Martino educante, creuisset: Martinum verò, & à principio, quod ipse diffiteri non posset, militiæ artibus sorduisse, & nunc per inanẽ superstitiones, & phantasmatica visionum ridicula prorsus inter deliramenta tenuisse. Hæc cum multa, atque alia etiam, quæ reticere melius est, acerbiore vomuisset, egressus tandem furore

Is Briçius postea correctus, successit viro Dei, & vixit sanctissimè.

fatigato, quasi qui se penitus vindicasset, rapidus ea parte, qua venerat, recurrebat. Cum interea (credo per Martini orationes) fugatis ab illius corde demonibus, reditus in poenitentiam, mox reuertitur, atque ad Martini se genua prosternit: veniam postens, fatetur errorem, nec sine damone se fuisse, tandem sanior confitetur. Non erat apud Martinum labor iste difficilis, vt ignosceret supplicanti. Tum & ipsi, & nobis omnibus sanctus exposuit, qualiter illum vidisset a demonibus agitari: se conuicijs non moueri, que magis illi, a quo essent effusa, nocuissent. Exinde cum idem Brictius multis apud eum, magnisque criminibus prae se premeretur, cogi non potuit, vt eum a presbyterio submoueret, ne suam persequi videretur iniuriam: illud sepe commemorans: Si Christus Iudam passus est, cur ego non patiar Brictium?

Confitetur suam culpam Brictius.

Ad haec Posthumianus: Audiat, inquit, istud exemplum noster iste de proximo, qui cum sit sapiens, memor praesentium, immemor futurorum, si fuerit leuiter offensus, insanit: in sua se non habens potestate, saeuit in clericos, grassatur in laicos, totumque terrarum orbem in suam commouet vtrionem. In qua per triennium iugiter dimicatione consistens, nec tempore, nec ratione sedatur. Dolenda hominis & miseranda conditio, etiam si hac sola insanibilis mali peste premeretur. Verum ista ei patientiae & tranquillitatis exempla referre sapius, Galle, debueras, vt nesciret irasci, & sciret ignoscere: Qui si istum ipsum breuiter insertum sermonem meum in se prolatum forte cognouerit, sciat non magis ore inimici, quam amici animo, me locutum. Quia si fieri posset, optarem vt Martino potius Episcopo, quam Phalari tyranno, similis diceretur. Sed istum, cuius commemoratio parum suavis est, transeamus: & ad Martinum nostrum, Galle, redeamus.

Cap. 24.

Nescit irasci sanctus Martinus, sed se ita ignoscere.

Tum ego, cum iam adesse vesperum occiduo sole sentirem, Dies, inquam, abijt, Posthumiane: surgendum est: simul tam studiosis auditoribus cena debetur. De Martino autem expectare non debes, vt vlla sit meta referendi: latius ille diffunditur, quam vt illo valeat sermone concludi.

DE TRANSITU SANCTI MARTINI, EX EPISTOLA, quam Sulpitius scripsit ad Bassulam socrum suam.

Sulpitius: Martinus igitur obitum suum longe ante praesciuit, dixitque fratribus dissolutionem sui corporis imminere. Interea causa extitit, qua Condatensem dioecesim visitaret. Nam clericis inter se Ecclesiae illius discordantibus, pacem cupiens reformare, licet finem dierum suorum non ignoraret, proficisci tamen ob istiusmodi causam non recusauit, bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si pacem Ecclesiae redditam reliquisset. Ita profectus cum suo illo, vt semper frequentissimo discipulorum sanctissimoque comitatu, mergos in flumine conspicatur piscium praedam sequi, & rapacem ingluuiem assiduis vrgere captiuis, Forma, inquit, haec demonum est: Insidiantur incautis, capiunt nescientes, captos deuorant, exarurarique non queunt deuoratis. Imperat deinde potenti virtute verborum, vt eum, cui innatabant, gurgitem relinquentes, aridas peterent desertasque regiones: eo nimirum circa aues illas vsus imperio, quo demones fugare consueuerat. Ita grege facto, omnes in vnum illa volucres congregata, relicto flumine, montes sylvasque petierunt, non sine admiratione multorum, qui tantam in Martino virtutem viderunt, vt etiam aibus imperaret.

Cap. 22.

Pacis reformanda studio: rorer suscipit morti propinquus

Demonum studia.

Aliquando ergo in vico illo vel in Ecclesia, ad quam iuerat, commoratus, pacciter clericos restituta, cum iam regredi ad monasterium cogitaret, viribus corporis coepit repente destitui. Conuocatisque discipulis, indicat se iam resolui. Tum vero moeror & luctus omnium, vox vna plangentium: Cur nos, pater, deseris? aut cui nos desolatos relinquis? Inuadent enim gregem tuum lupi rapaces: & quis eos a moribus, percussio pastore, prohibebit? Scimus quidem desiderare te Christum, sed salua tibi sunt tua praemia, nec dilata minuentur: nostri potius miserere, quos deseris. Tum ille motus his fletibus, vt totus semper in Domino misericordiae visceribus affluebat, lachrymas perhibetur. Conuersusque ad Dominum, hac tantum flentibus voceris: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem: Fiat voluntas tua. Nimirum inter spem amoremque, positus, dubitauit penes, quid mallet: quia nec hos deserere, nec a Christo volebat diutius separari. Nihil tamen in voto suo ponens, aut voluntati relinquens, totum se Domini arbitrio potestati que committens: Nonne tibi his paucissimis verbis dicere videretur: Grauis quidem est, Domine, corpore

Cap. 23.

Praedicat discipulis suam mortem.

Nota excellentem beatissimi viri perfectionem.

UR IUS

gter
rober

R VIII

5

porē pugna militiæ, & iam satis est, quod hucusquē certavi: sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorū stare me præcipis, non recuso, nec fatiscētē caufabor aratū. Munia tua devotus implebo, sub signis tuis quoad iusseris, militabo. Et quāvis optata sit seni sessio post laborem, est tamen animus victor annorum, & cedere nescius senectuti. At si iam parvis arati, bonum mihi est, Domine, voluntas tua. Hos verò, quibus timeo, ipse custodias. O virū ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum, qui in nullam se partem pronior inclinaverit: nec mori timuit, nec vivere recusat.

Mori non
timeo, nec
vivere re-
cusat, vir
sanctus.
Cap. 24.

Iraque cū iam per aliquot dies vi februm teneretur, non tamen à Dei opere cessabat: pernox in orationibus & vigilijs, fatiscētes artus spiritui servire cogebat, non bili illo strato suo in cinere & cilicio recubans. Et cū à discipulis rogaretur, vtilitatem vilia sibi sineret stramenta supponi: Non decet, inquit, filij, Christianum nisi in cinere mori. Ego si aliud vobis exemplum relinquo, ipse peccavi. Oculis ac manibus in cælum semper intentus, inuictum ab oratione spiritum non relaxabat. Et cū à presbyteris, qui tunc ad eum confluerant, rogaretur, ut corpusculum lateris in oratione releveret: Sinite, inquit, sinite me, fratres, cælum potius respicere, quam terram, ut suo iam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur. Hæc locutus, diabolus vidit propè assistere. Quid hic, inquit, aditas cruenta bestia? Nihil in me, sunt enim reperies: Abraham me sinus recipiet. Cum hac ergò voce fatigatum diuinis operibus spiritum cælo reddidit: testati que nobis sunt, qui affuerunt, iam exanimi corpore, glorificati hominis gloriam se vidisse. Vultus luce clarior renitebat, cū membra cætera ne tenuis quidem macula fuscaret. In alijs etiam, & in illo, tantum artibus non pudendis, septennis quodammodo pueri gratia videbatur. Quis illum unquam cilicio tectum, quis cineribus crederet inuolutum? Ità vitro purior, lacte candidior, iam in quadam futuræ resurrectionis gloria & natura demutata carnis ostensus est.

Præclara
vox tanti
viri.

Felicissimè
viri sanctissimi
Christo reddit
spiritum.

Cap. 25.

Iam verò in obsequium funeris credi non potest, quanta hominum multitudo conuenerit. Tota obuiam corpori ciuitas iuit. Cuncti ex agris atque vicis, multique ex vicinis etiam urbibus affuerunt. O, quantus luctus omnium, quanta præcipue mentium lamenta monachorum, qui eo die ferè ad duo millia conuenisse dicuntur. Specialis Martini gloria: eius exemplo in Domini seruitute stirps tanta fructificauerat. Agebat nimirum ante se pastor extinctus greges suos, sanctæ illius multitudinis pallidas turbas, agmina palliata, & aut emeritos senes, aut iuratos Christi in sacramenta tyrones. Tum virginum chorus flere abstinens præ pudore, cū lætandum illi potius esse sentiret, quem iam suo Dominus gremio confoueret, quàm sancto dissimulabat gaudio, quod dolebat? Siquidem fides flere prohiberet, gemitum extorqueret affectus. Etenim tam erat sancta de illius gloria exultatio, quàm pia de morte confusio. Ignosce sentibus, gratulare gaudentibus: quia & pium est gaudere Martino, & pium est flere Martinum, dum vnusquisque & sibi præstat, ut doleat, & illi debeat, ut gaudeat. Hæc igitur beati viri corpus vsque ad locum sepulcri hymnis canora celestibus turba prosequitur. Comparetur, si placet, secularis illa pompa, non dicam funeris, sed triumphi. Quid simile Martini exequijs conferetur? Ducant illi præcurrere suis victos post terga captiuos: Martini corpus hi, qui mundum ducatu illius vicerant, prosequuntur. Illos confusis plausibus populorum honoret infania: Martino diuinis plauditur psalmis: Martinus hymnis cælestibus honoratur. Illi post triumphos suos in tartara sæua truduntur: Martinus Abraham sinu jatus excipitur: Martinus hic pauper & modicus, cælum diues ingreditur, hymnis cælestibus honoratur: illinc nos, ut spero, custodiens, me hæc scribentem respicit, te legentem. Hactenus ex epistola ad Bassulam. Ea quæ sequuntur, sunt ex historijs Gallorum excerpta, Authore Gregorio Turonensi, Lib. 1. cap. 43.

Duo millia
monachorū
interfuit
exequijs ei.

Cap. 26.

Archadio igitur, & Honorio imperantibus, sanctus Martinus Turonorum Episcopus plenus virtutibus & sanctitate, præbens infirmis multa beneficia, octogesimo primo ætatis suæ anno, Episcopatus autem vigesimo sexto, apud Condatensem diocesis suæ vicum excedens à seculo, feliciter migravit ad Christum. Transijt autem media nocte, quæ Dominica habebatur, Attico Cæsarioq; consulibus. Multi enim in eius transitu psallentium voces audierunt in cælo, quod in libro virtutum eius primo plenius exposuimus. Nam cū primum sanctus Dei apud Condatensem, ut diximus, vicum ægrotare coepisset, Pictavi populi ad eius transitū, sicut & Turonici, conuenerunt. Quo migrante, grandis altercatio inter vtrunque populum surrexit. Dicebant enim

Pictauienses
& Turonenses
conuen-
erunt.

enim Piclavi: Noster est monachus, nobis Abbas exitit: nos requirimus commen-
datum: sufficiat vobis, quod dum esset in mundo, vti fuistis eius colloquio, partici-
patis conuiuio, firmati fuistis benedictionibus, insuper & virtutibus iucundati. Suffi-
ciant vobis ista omnia: nobis liceat auferre vel cadauer exanime. Ad hæc Turonici
respondebant: Si virtutes nobis factas sufficere dicitis, scitote quia vobiscum positus,
amplius est, quam hic, operatus. Nam vt prætermittamus plurima, vobis suscitauit
duos mortuos, vnum nobis: Et vt ipse sepe dicebat, Maior ei virtus ante Episcopatum
fuit, quam post Episcopatum. Ergo necesse est, vt quod nobiscum non impleuit viuus,
expleat vel defunctus. Vobis est enim ablatas, nobis à Deo donatus. Verum si mos
antiquitas institutus seruatur, in vrbe, qua ordinatus est, habebit Deo iubente sepul-
crum. Certè si eum pro monasterij priuilegio cupitis vendicare, scitote quia primum
ei monasterium cum Mediolanensibus fuit. His ergo litigantibus, sole ruente dies
clauditur, corpusque in medio positum, ab vtroque populo custoditur, futurum, vt
manè factò à Piclavis per violètiã auferretur. Sed Deus omnipotens noluit vrbe
Turonicam proprio frustrari patrono. Deniquè nocte media omnes Piclavi à somno
fallacia comprimuntur, nec vllus superfuit, qui ex tanta multitudine vigilaret. Igitur
vbi Turonici eos obdormisse conspiciunt, apprehensam sanctissimi corporis glebam
alij per fenestram eijciunt, alij aforis suscipiunt. Postquamque in naui, cum omni po-
pulo per Viennam fluium descendunt. Ingressique Ligeris aluicum, ad vrbe Tur-
ronicam cum magnis laudibus psallentiũ dirigunt iter. De quorum vocibus Piclavi
expergefati, nihil de thesauro, quem custodiebant, habentes, cum magna confusio-
ne ad propria sunt reuersi.

diu de fœ-
tinendis be-
ati viri reli-
quijs.

S. Martinus
maior virus
ante Episco-
patu quam
post Episco-
patum.

Cap. 27.

S. Severinus
Episcopus
Colonienf.
audie aiã
eius ferri in
caelum.

Similitet
Eugulius
eius Archi-
diaconus.

Cap. 12.

S. Ambrosius
spiritu adit
exequijs B.
Martini.

Beatus autem Severinus Colonienfis ciuitatis Episcopus, vir honestæ vitæ, & per
cuncta laudabilis, cum die Dominico loca sancta ex cõsuetudine post matutinos
cum suis Clericis circuiret, hora illa qua vir beatus obiit, audiuit chorum canentium
in sublimi. Vocatoque Archidiacono, interrogat, si aures eius percuterent voces,
quas ille attentius audiret. Respondit, Nequaquam. Tunc ille: Diligentius, inquit,
ausculta. Archidiaconus autem cepit sursum collum extendere, aures erigere, &
super summos articulos, baculo sustentante, stare. Sed credo eum non fuisse æqualis
meriti, à quo hæc non merebantur audiri. Tunc prostrati terræ, ipse pariter & beatus
Episcopus deprecabantur Dominum, vt hoc ei diuina pietas audire permitteret.
Erectis autem, rursum interrogat senex: Quid audis? Qui ait: Voces psallentium
tanquam in celo audio: sed quid sit, prorsus ignoro. Cui ille: Ego tibi, quid sit, nar-
rabo: Dominus meus Martinus Episcopus migravit ex hoc mundo: & nunc Angeli
canendo eum deferunt in excelsam. Et vt parumpèr mora esset, vt hæc audirentur,
diabolus eum cum iniquis suis angelis retinere tentauit, nihilque in eodem suum re-
periens, confusus abscellit. Quid ergò de nobis peccatoribus erit, si tantum sacerdo-
tem voluit pars iniqua nocere? Hæc sacerdote loquente, noratur tempus. Archidia-
conus Turones misit velociter, qui hoc diligenter inquireret. Qui veniens, eo die &
hora manifestissime cognouit transisse beatum virum, quo sanctus Severinus audiuit
psallentium chorum. Sed & si ad Seueri recurramus historiam, ipsa hora eum sibi
scripsit cum libro vitæ suæ fuisse reuelatum.

Et tempore beatus Ambrosius, cuius hodiè flores eloquij per totam Ecclesiam
redolent, Mediolanensi ciuitati præerat Episcopus: cui celebranti festa Dominica
diei, ista erat consuetudo, vt veniens lector cum libro, non antea legere præsumeret,
quam nutu sanctus præcepisset. Factum est autem, vt illa die Dominica, prophetica
lectione iam lecta, ante altare stante, qui lectionem beati Pauli proferret, beatissimus
Antistes Ambrosius super altare obdormiret. Quod videntes multi, cum nullus eum
excitare præsumeret, transactis ferè duarum aut trium horarum spatijs, excitauerunt
eum, dicentes: iam hora præterijt: iubeat dominus Episcopus lectori lectionem le-
gere: expectat enim populus valde iam lassus. Respondens autem beatus Ambro-
sius: Nolite, inquit, turbari: multum mihi valet sic obdormisse, quia miraculum
magnum Dominus mihi ostendere dignatus est. Nam noueritis, fratrem meum Mar-
tinum sacerdotem de corpore egressum fuisse: me autem eius funeri obsequium
præbuisse. Peractoque ex more seruitio, capitellum tantum, vobis excitantibus, non
expleui. Tunc illi obstupescati pariter & admirantes, diem & tempus notant. Qui
solicite requirentes, ipsam diem, tempusque reperiunt, quo beatus confessor dixerat
se eius obsequijs deseruisse.

URTIUS
OBER
ROBER
RVIII
S



O beatum virum, in cuius transitu sanctorum canit numerus, Angelorum exultat chorus, omniumque caelestium virtutum occurrit exercitus: diabolus praesumptione confunditur: Ecclesia virtute roboratur: sacerdotes reuelatione glorificantur. Quem Michael assumpsit cum Angelis, Maria suscepit cum virginum choris, paradisus retinet laetum cum sanctis. Sed quid nos in laudem eius tentamus, quod non sufficimus adimplere? Ipse est enim laus illius, cuius laus ab eius ore nunquam recessit. Nam nos vtinam vel simplicem possimus historiam explicare. Igitur si quis requirit, cur post transitum Gratiani Episcopi vnus tantum, id est, Lidorius vsque ad sanctum Martinum fuisset, noverit quod, obsistentibus paganis, diu ciuitas Turonica sine benedictione sacerdotali fuit. Nam Christiani, qui eo tempore videbantur, occultis per latebras diuinum officium celebrabant. Nam si qui a paganis reperti fuissent Christiani, aut afficiebantur verberibus, aut gladio truncabantur. A passione ergo Domini vsque ad transitum sancti Martini, anni quadringenti duodecim computantur. Hucusque nos omnia de sancto Martino ex Tomis Aloysij accepimus, quae etiam in antiquis manuscriptis exemplaribus habentur.

Obijt anno
à passione
Domini.
412.

BEATI PETRI DAMIANI SERMO, DE
EODEM SANCTO MARTINO EPISCOPO
*Turonensi: vt habetur octauo Tomo
Aloysij.*

Solennis dies
S. Martini
Episcopi.



Obilis ille confessor, Sacerdotum gloria, gemma Pontificum, Choricorum forma, lumen Monachorum, solennem diem vniuersae nostrae praefixit. Hic est Martinus miraculorum potestate sublimis, qui terrarum orbem lumine suae cognitionis impleuit. Aegyptus religionis mater, & eremitarum fecundissima nutrix, Martinum tantis filijs posuit in exemplum. Creuit in immensum fama nominis eius, & ausa est in ipsam Apostolicam irrumperere dignitatem, quorum manus traclaerunt de Verbo vitae, qui Filium hominis inter filios hominum felici vocis officio diuulgauerunt. In omnem terram peruagata est memoria tanti Pontificis, & vbicunque resonat fides Christi, sonat vita Martini. Glorificatur Imperator in milite, laudatur miles in Imperatore. Testatur hoc Turonensis Ecclesia thesaurum corporis eius continens, quae possessiones suas extendit à mari vsque ad mare, quam fecundauerunt Reges, & ornauerunt Principes, cui Romani Pontifices summæ libertatis fastigia prouiderunt. Accedit etiam ad gloriam Confessoris, quia in ipso honore nonnulla sedium Episcopaliū fundamenta locata sunt, quod (nisi fallor) de alio non legitur Confessore. Scintillat longè lateque fulgor claritatis illius, & de remotis mundi partibus ad praesentiam sancti corporis festinat. Clementia diuinitatis & Regibus & regno nostro prouidit misericorditer, vbi tantum lumen ad remedium peccatorum in seculum collocavit. Actus eius & vitam seruauerit insignis orator ita suo nobilitauit eloquio, vt & historiam relatione plena veritate proponeret, & rhetoricis legibus multipliciter insigniret. Et nunc arida uel icieuna lingua nostra quid audeat de laudibus eius immurmurare, cuius laudis plena est terra?

Nō impro-
bat beatus
auth. lati-
tudine pos-
sessionum,
quas habet
Ecclesia, vt
faciant no-
strū repositi-
onem.

Sub tribus
verbis Euā-
gelicis toti
humanae p-
fectionis
summa re-
cluditur.
Eccē. 2.

Psal. 24.

2. Par. 36.

Nē tamen in tantis gaudijs cuiusque sermonis videamur immunes, recurrentem est ad Euangelicam lectionem, in qua sub trium breuitate verborum Sapientia Dei Patris totius humanae perfectionis summam inclusit. ait enim: Videte, vigilate, & orate. Ille, qui videt omnia, hortatur nos, vt corporalibus oculis postpositis, mentis lumine videamus, oculis illis, de quibus per Salomonem dicitur: Oculi sapientis in capite eius. Praecipit ergo, vt soli solitudinem nostri cordis ingrediamur, & reuoluamus veterum sarcinas peccatorum, quibus polluti sumus, & obuoluti. Primum ergo videamus apud nos peccatorum abundantiam. Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo, multum est enim: ait vnicus ille consecrarius Regis aeterni. Peccauimus super numerum arenae maris, & multiplicata sunt peccata nostra. Tu innumerabilia numerare contendis, & in summa ponere, quod summam exuperat? Ecce grandis acerruus, impetuosis torrens, nec potest discuti tanta miseria, quoniam iniqui-

iniquitates nostræ supergressæ sunt caput nostrum. Ambulauius collo extento, oculi nostri pleni sunt vanitate, aures detractio. Odoramus non odorem vniuentorum, in quo sponsa se currere gloriatur: sed odorem mortis in morrem, quorum os maledictione & amaritudine plenum esse describitur. Manus nostræ plenæ sunt sanguine, pedes veloces ad sanguinem effundendum, contritio & infelicitas in vijs nostris, & via pacis abiecta, non est timor Dei ante oculos nostros. Quid igitur faciendum, in quo sperandum, quòve confugiendum? Standum est in hoc aceruo, non nouarum, sed veterum frugum, & videnda visio timefcenda, vt statuamus nos ante oculos nostros, nè Iudex quandoquē arguat nos, & statuatur nos ante faciem nostram. In hac visione Dei videretur à nobis ventus turbinis, quia secundum virum iustum, hinciuolutæ sunt semitæ gressuum eorum. Nè putes autem hanc visionē inter parua connumerandam, cum hæc perducatur ad visionē Cherubin, & animalium pennarum, & ad ipsius Dominantis introducat adspèctum.

Visa igitur abundantia peccatorum nostrorum, videamus secundò negligentiam nostram. Traximus peccata nostra sicut restem longam, & sanguis sanguinem tetigit, & dissimulauimus, vulnus, & luor, & plaga tumens, & non adspeximus. Zelus Dei recessit à nobis, & nos contempsimus. Sic peccatorum multitudinem negligentiam cumulantem, obstruximus nobis iter confessionis, semitas iustitiæ euitauimus, non solum negligentem, sed & de negligentia gloriantem, iuxta illud viri sapientissimi: Qui cum male fecerint, lætantur, & exultant in rebus pessimis. Vis scire, quia de peccatorum abundantia, negligentia pessima filia generatur? Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. E contrario autem, qui Deum timet, nihil negligit, quia modica spernit, paulatim decideret. Peccatorum multitudo negligentiam, negligentiam contempnum, contemptum mortem interminat sempiternam.

Vide & tertio patientiam & longanimitatem Dei nostri. Hæc fecisti, & tacuit. Omnia videt, & omnia audit, nihilq; remotum ab oculis eius, de quo dicitur: Oculi Domini in omni loco contemplantur bonos & malos. Oculos hominum timuisti, oculos autem Altissimi non expauiisti? Ecce ipse cognouit omnia nouissima, & anti- qua: neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à deserris montibus locus est figiendi, quoniam Deus Iudex est. Vidit opera tua, recursus & excursus flagitorum tuorum, & continuit iram suam. Cælum non fulminauit, aqua non submersit, non absorbit tellus: & cum omnis terra plena sit gloria Domini, in gloria eius tuam miseriam euoluisti, nec reueritus es præsentem Dominum, & coram tanta munditia tuas immunditias exercere. Ipse autem quid? Ego, inquit, quasi non videns. Nunquid alicui ministrorum suorum, qui indices sunt iræ eius, in hoc ipsum constituti, reuelauit ignominiam tuam? Ecce videt, & tacet: videt, nec manifestat: videt, nec indicat: videt, nec vindicat: videt, & videre dissimulat: vocat, & non audis: promittit, & contemnis: minatur, nec metuis, & thesaurizas iram tibi in die iræ. Cum ergò sit Iudex iustus, & fortis, multum est patiens, nec irascitur per singulos dies. Ecce continet iram, reprimit furorem, auertit oculos, peccantibus parcit: & illi omnia hæc in suum iudicium congregant, omnium rei. Nunquid qui ita tacuit, & siluit, semper irà racebit? An non legisti, quia ad iudicium veniet, patientiam abiiciens, humilitatem nesciens, ignorans misericordiam?

Attendisti patienter tacentem, attende & impatienter loquentem. Sicut parturiens, inquit, loquar. Vidisti dissimulantem, vide etiam quæcunque minima numerantem. Vestigia, inquit, pedum meorum dinumerasti. Quis locus erit spei, cum venerit Iudex, qui stetit sub iudice, præcinentibus tubis, conclamantibus Angelis, elementis ardentibus? Ad cuius fugiemus auxilium, cum ventis ex transuerso furentibus, mundialis machina diuelleretur, & ignis incandescens, cælum & terram finalibus immiscebit incendijs? Veniet ipse cum potestate magna & maiestate, non cum dulcedine & humilitate: quia illic iustitia plena est dextera eius, quæ hinc misericordiam seminavit & sparsit. Tunc ille misericors oculus non parceret, & non miserebitur, sed percutiet, & occidet indutus iram, furore repletus, plenus crudelitate. Peccatores autem quid? Videntes turbabuntur timore horribili, sed incorrigibili, audientes illud horrendum tonitruum: Ite, maledicti, in ignem æternum. Quanti, putas, doloris erit excludi à facie Dei, videre, & perdere Deum, cum Rex gloriæ ciuitatem sublimem intrabit, miseris peccatoribus omni spe misericordiæ in perpetuum sigillata: Quisquis ergò es, qui contemnis diuitias bonitatis & patientiæ Dei, relegere textum

UR IUS

R VIII

5

Rom. 2.

textum epistolæ ad Romanos, & illa tibi plenius dicit, quia non euasisti iudicium Dei.

Adpice & quartò misericordiam eius. Licet peccaueris, licet neglexeris, & pronocaueris patientiam Dei, paratus est tamen misereri, cum uolueris, & reuertit ad reuerentem, obliuisci & tegere peccata tua, & projicere in profundum maris. Nec enim mora inter confitentem, & remittentem, inter gementem, & gemitus exaudientem, quia benignus & misericors est. Sunt homines mundi faciles ad iram, difficiles ad misericordiam. Deus autem & ad irascendum difficilis, & facilis ad misericordiam.

Deus difficilis ad irascendum, facilis ad miserandum.

Reuolant illi ad opprobria, quæ remiserunt: iste cum remiserit, sic est, quasi non fuerit. Ad limina potentium frequentius excubamus, non habentes liberos accessus ad colloquendum: & si quid deliquimus, supplicibus oculis, facie tribulata, uerbis humilibus emendamus. Illi autem plerumque superbo oculo, & humero dedignantibus pedibus suis pronolutos vel respicere nolunt. Non sic Dominus Iesus, qui libentius loquitur tecum, quam ego tecum, quem inuenio, quoties quaro, qui occurrit cum panibus fugienti, qui uultum lætum ostendit mihi, qui meam poenitentiam, sicut innocentiam amplexatur: ubique lætus, ubique bonus, ubique pius, ubique dulcis cum magna multitudine dulcedinis suæ. Non facit supercilium, oculos non obliquat, non detorquet faciem, nec uerba resonat ampullosa: sed occurrit reuertenti, & accurrit in amplexus, flens super collum meum, & iubet proferri stolam primam, dari annulum intelligentiæ, & calceari pedes in præparatione Euangelij, in choro & symphonia ad superna gaudia reuocari, & occidi uitulium saginatum in remissionem peccatorum meorum. Vides ergo, quam longa patientia sit in Deo, quam uelociter misericordia? Longanimis, ait Sanctus, & multum misericors. Libenter igitur ad te confugio, Domine Iesu, qui diutius pateris, & uelociter misereris: quia tu es Deus, & non homo (sicut Propheta dicit) qui seruet iram, abscondat malitiam, vindictam inquirat.

Luc. 17.
Ephes. 6.

Ad hæc & istud considerandum in misericordia miserantis, quia seculi homines semel, aut bis, aut ut multum septies, vel decies dimittunt: hic autem millies in die, si fieri posset, quæ committimus dimittit, & hoc quando diuiniuius, quando peregrinamur ab ipso. Visis igitur his, quæ enumerauimus, attolle oculos etiam ad uidentem Domini largitatem, siue familiaritatem. Si cui maxime potenti fecimus, quod ei disolueret, nunquid amplius nobiscum loqui, nedum aliquid largiri, vel familiariter esse dignatur? Graues sumus ei etiam ad uidentem, & pro magno beneficio computat, si saltem à nostra læsione desistat, & licet multiplicibus & deuotis obsequiis defendamus offensam, semper tamen iniuriæ memoria præteruolat oculos illius, nec obliterari ualet vel beneficio, vel obsequio, vel ipsa etiam uetustate. Nunquid ita Deus meus, misericordia mea? Absit. Consueuit enim honorare poenitentes, magis quam innocentes, reuertentes plusquam remanentes: quia deuotior est feruidus poenitens, quam tepidus innocens, cum ille materiam feruoris habeat, hic tepiditatis.

Psal. 102.

Oleg. 11.

Misericordia Dei quæ...

Fortassis præsumptionis arguar, qui contra præceptum Apostoli uerborum nouitates induco, sed habeo ad manum testimonia, nec parua, nec pauca, quæ & ipsa credibilia facta sunt nimis, & quæ possint satisfacere murmuranti. Petrus Apostolus, non quilibet Apostolus, sed princeps Apostolorum, cui traditus est principatus celi & terræ, nunquid non de choro poenitentium est, & de sorte grauius iniustorum? Nonne ipse est, qui Deum negauit, reliquit Magistrum, amicum deseruit, fessellam promissum? qui coepit derestari, & iurare, quia non nouit hominem, negationis periurium addens, crimini crimen adiciens? Cecidit, sed non est collisus, quia Dominus supposuit manum suam. Vide quid dicat scriptura. Respexit, inquit, Dominus Petrum. Respectum Christi sequitur fletus Petri, & lachrymarum amaritudo dulcedinem antiquæ dignitatis instaurat. Felices, sancte Apostole, lachrymæ tuæ, quæ culpam abluunt, gradum restitunt, debita dimittunt, ampliora committunt. Respexit pietas, & impietas cessit, & accessit prisca familiaritas. Denique, Simon Iohannis, diligis me plus his? Pasce oues meas: & his similia, quid sunt, nisi magna documenta familiaritatis? Illud etiam singulare sancti Spiritus organum, quem inuenit Dominus secundum cor suum, cui reuelata sunt incerta & occulta sapientie Dei, nonne cum homicidio & adulterio insignitus est nota & nomine proditoris? Sed uide, quam celeri poenitentiæ saltu resiliuit ad arcem innocentie, & grandia uulnera sic reuinxit, ut non solum uulneris, sed nec etiam cicatricis uestigia remanerent.

Deus iniuriarum immemor semper recipit poenitentes.

Matt. 16.

Matt. 26.

Ibidem.

Act. 9.

Iohan. 21.

Redar.

Redargutus enim à Propheta, & retorsione parabolica fugillatus, dixit, Peccaui: & ille ex thesauro diuinæ misericordiæ statim subintulit: Transiit Dominus peccatum à te, & non morieris. Translatum est peccatum & ablatum, quod diuidebat inter Dauid & Deum, & sublato eo, Dauid idem qui prius. Sed & ille vas electionis, qui volauit super pennas ventorum, qui plus omnibus laborauit, cui credita sunt eloquia Dei, nonne primus in primitiuam Ecclesiam cæteris ardentius fertur efferuisse? Actus Apostolici sunt in testimonium, quanta mala fecerit sanctis Dei in Hierusalem. Act. 9.

Hic autem, qui tanta mala fecit, tanta postea passus est pro nomine Christi, & lucet in firmamento cali, nec est aliqua gemma preciosior in corona Regis æterni. Accedat & illa mulier, quæ septem dæmonijs, id est vniuersis vitijs, cumulata fuit, cui multum amanti multum dimittitur, quæ prima videt Dominum à mortuis resurgentem, Apostolorum Apostola, dilecta propriè Saluatoris. Veniat nunc omnis innocentium chorus, & tota virginea puritas adunetur, quis erit, qui ad istorum gloriam aspirare, nedum transcendere audeat? Propterea confitebor tibi, Domine Iesu, & laudem tribuam nomini tuo, quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te, Domine. Quæ est ista lex, quæ propitiatio? Quia offensus, te clementem promittis, penitentem admittis, punire prætermittis. Magna est igitur virtus poenitentia vera, cum Ambrosius dicat: Facilius inueni eos, qui innocentiam seruauerunt, quam qui congruam egerunt poenitentiam.

Vide & sextò custodiam eius, quia nisi ipse custodierit, nos frustra vigilamus. Decursus igitur sex visionibus istis, transeamus ad secundam Saluatoris vocem dicentis: Vigilate. Vigilandum omnino, & somnus ab oculis auferendus, quia latrones multi obdormiter nostrum toxicatis missilibus formidandi, nullum prorsus intentatum transire sustinentes. Tres enim hostes præcipuos habemus, & præcipuum suadentes: carnem, diabolum, & mundum: ex quibus duo, etsi aliquando intermittunt, nunquam tamen dimittunt: tertius autem, diabolus videlicet, ita inexorabile odium aduersum nos exercet, vt nunquam ab eo inducias vel in iestu oculi potuerimus extorquere. At vt verba illius Oratoris ponamus, qui vbiq; redolet Ciceronem: Cum hoc quotidianus & anceps congressus: ex hoc innumerum vulnus, nec ex facili cicatricem promittens: sub hoc casus frequens, & respiratio difficilis: de hoc rara, & nunquam secunda victoria: huic voluntas semper iniqua, & fallendi principatus. Quis aduersus hunc poterit vigilare, nisi custos ille de nocte venerit in auxilium nostrum? Per nos nanque non sufficimus, immò deficiamus, si confidamus in nobis.

Attende autem de hoste illo inuisibili, quantus ingrediatur ad singulare certamen, qualia gerit arma, quam fortia, quo turbine torqueat hastam. Recole librum Iob, & historiam Regum, & armatum & arma considera: quia qui Goliath in libro Regum, idem est diabolus in regno Christianorum. Habet enim hastam delectationis, obdurationis clypeum, desperationis loriam, gladium occisionis, armigerum superbiæ, qui antecedit eum, & exprobrat agminibus Dei viuentis, & dicit inimicus: Persequar, & comprehendam, diuidam spolia, implebitur anima mea. Tu autem quid? Assume Apostolicam armaturam, scutum fidei, loriam iustitiæ, gladium spiritus, circumspectionis hastam, & præcedat te humilitas, & dic: Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. O Domine Iesu, nunquid aqua pugna est hominis & dæmonis, duplicis & simplicis, fortis & imbecillis? Inuoca me in die tribulationis, (ait Dominus) & eruam te, & honorificabis me. Inuoca te, Saluator: apprehende arma & scutum, vt videam contra fortem armatum, fortiorem armatum, & conteras Assyrium in terra tua. Facta ergo congressione, inimicos tuos comminuet vt puluerem ante faciem venti, & vt lutum platearum delebit eos. Sic autem contra istum vigilandum est, vt semper de rediuiuo certamine timeas, & de victoria non desperes.

Caro autem sub necessitatis specie furiosi tumultus sui velat imaginem, & nunc ferculorum varietate repleta, nunc preciosa vina commutans, incipit lasciuire, laxariq; frenis tota fertur in præceps. Statim recrudescunt affectus, cogitationes rebellant, vitæ proponuntur imagines, & pingimus in cordibus nostris, quod multis diebus deleri non possit. Inurgitati enim, non confortati, impleti, nec nutriti, & corpore & corde distendimur, completurque illud Satyricum: Inguinis & capitis nullum discrimen habetur. Parco sermonibus, quia turpis sententia non nisi verbis turpibus explicari potest, & vnicuique nostrum notum est, vel quid racemus, vel quid volumus

præ-

UR IUS

9 per
10 ber

RV III

5

2. Reg. 12.

1. Cor. 15.

Act. 9.

Mar. 16.

Psal. 129.

Plures innocetiam seruauerunt, quam qui veram agunt poenitentiam.

Tres hominis hostes.

Vide nihil valere ad bonum meritum liberum nostrum arbitrium sine diuina gratia.

Exod. 17.

Psal. 17.

Psal. 49.

Psal. 84.

Eccē q̄o-
modō lau-
dat tenuita-
rem menſe,
aſperitatem
eibi, & po-
tūs ſimpli-
citatē.

prætere. Tenuis autem menſa, cibus aſperior, ſimplicior potus, corpus firmat, con-
firmant animum, & vtriuſque hominis ſtatum reddunt alacriorem.

Mundus verò quid facit? Offert nobis quicquid pulchrum eſt viſu, & concupiſcen-
tiam carnis & oculorum, & ambitionem ſeculi, vt illaqueet miſeros, illaqueatos
ſtrangulet, ſtrangulatos ſempiternis inuoluat incendijs. Tentat nos multiformibus
inſidijs, ſuperius per ſuperbiam, per luxuriã inferius, à dextris per proſperitatem, per
aduerſitatem à ſiniſtris, anterius per mundi concupiſcentiam, poſterius per præteri-
torum vitiorum recordationem, in orbiculari motu per inuolutionem ſentium.

Eſa. 21.

Vigilare igitur neceſſè eſt aduerſus huiusmodi latrunculos manumque ſicariam,
& cum Eſaia dicendum: Super ſpeculam Domini ego ſum, ſtans iugiter per diem, &
ſuper cuſtodiam meam ego ſum, ſtans totis noctibus. Nec ſolum ſtare conuenit, ſed

Ephēſ. 6.

armatum ſtare armatura illa, quam Apoſtolus dicit: Induite vos armaturam Dei.
Alter noſtrorum temporum Tullius, de quo ſuperius mentionē feci, vernans vbiq̄ue
flore ſermonum, armaturam in hunc modum lucidiſſimis capitulis inaurauit: Si ſi-
buloſi ſpiritus, & incantatores morūs carnis circa te obſtrepuerint, confide, & dic:

Pſal. 118.

Diſcedite à me, maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. Si recalere carnem ſenſeris,
& velle reuolare ad ineptias ſuas, eſto conſtans, & dic: Conſige timore tuo carnes
meas, Domine. Si paupertatem odiſſe cœperis, & deſiderio diuitiarum inceperis ſu-

Matt. 8.

citari, expergifcere, & dic: Væ vobis, diuites, qui habetis hîc conſolationem veſtram.
Si te demulceat adulator, & ad plebeculæ laudes animus hilar eſcat, cōfortare, & dic:

Pſal. 140.

Oleum peccatoris non impinguet caput meum. Si tibi ſuggeratur, in futurū tempus
bonum diſſerre propoſitum, conſurge, & dic: Dies Domini, ſicut fur, ita in nocte ve-

2. Pet. 3.

niat. Si gula deſatiens lautiores tibi commendauerit apparatus, recalcitra, & dic:

Rom. 14.

Non eſt regnum Dei eſca & potus. His velut quibusdam increpationibus diſſugium
inimici, delabitur memoria voluptatum, carnis gurgulias conticeſcit, ſanctæ con-
uerſationis initia conualeſcunt, mundus contemnitur, ſuperatur hoſtis antiquus.

Sic igitur videns, & vigilās fac funiculum triplicem, qui difficilè rumpitur, & trahi
ad orationem, ingrediens interiora veli cum ſummo Pontifice Domino noſtro Ieſu
Chriſto, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui aſſiſtit vultui Dei pro te. Ad-
miſſus autem, non ſic audacter & ſi ontosè ingeras te oculis Maiestatis, ſed humiliter
trepidatione concuſſus, ſaltem quomodò ad tanta miracula admitti poteris, admi-
rari. Sit ergo oratio verecunda, vt erubefcamus peccata noſtra, & tantæ reuerentia
deferamus: pura, vt nihil ab ipſo præter ipſum quæramus: deuota, vt in pingue dine
ſpiritus eam protendamus: ampla, vt extendamus eam vſque ad inimicos: ſit conti-
nua, nè intermiſſione fiat remiſſior: ſit pacata, nè turbulentis cogitationum fluctibus
ſubmergatur. Fateor, exceſſi modum, & magis ſolitò veſtras aures onerare nõ timui,
dum ſtylus in longinquitatem extēditur. Sed ſcio, quia patienter audiſtis me de illius
patientia diſputantem, qui eſt Deus benedictus in ſecula, Amen.

Oratio qua
lis eſſe de-
beat.

VITA BREVIS SANCTI LIVINI ARCHIE- PISCOPI ET MARTYRIS, EX BREVIARIO ECCLE- ſiæ Gandenſis excerpta, vbi eius ſanctum corpus quieſcit.

12. Nouēbr.
S. Liuiii pa-
tria.

Initiatur
ſacerdotio.

Creatur Ar-
chiepiſcop.



LIVINVS in Scotia nobili genere natus, admodum ad-
huc puer non modò ſupra ætatem eximia pietate conſpi-
cuus, verumetiam miraculis clarus fuit. Adultæ autem
ætatis factus, præceptoribus vſus eſt, primùm egregio Dei
ſacerdote Benigno: deindè ſuſceptore ſuo è ſacro fonte
magno illo Auguſtino Anglorū primo Epifcopo. A quo
tandem etiam ſacro ſacerdotij ordine decoratus, tanta
cum laude eo in ſtatu verſatus eſt, vt cū Scoti haud multo
poſt in Archiepiſcopum ſuum eligere non dubitauerint.
Quod munus tametsi Rege populòque compellente ſuſ-
ceperit, & magno cum fructu annos aliquot adminiſtra-
rit, poſtea tamen maluit infidelibus ad Chriſtum conuertendis operam dare, (ad
quam rem mira Spiritus ſancti gratia præditus erat) quàm in Epifcopatu ſuo vni tan-
tùm prouinciæ quietius & minori cum labore præſe.

Itaque